

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MARS 2 • 2006

Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljerna 1790

Sedelpoesi från 1856

SNF:s årsberättelse

Pris 20 kr

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens och Kungl. Myntkabinettets hemsidor i www.numismatik.se respektive www.myntkabinettet.se. På nätet kan man läsa SNT i lågupplöst pdf-format. Den tryckta tidskriften ges ut den första veckan i februari – maj, september – december.

Målsättningen är förstås att nå en större läsekrets. Den utvidgade spridningen av såväl artiklar som annonser till allmänheten kan leda till att fler intresserar sig för ämnet och till nya medlemmar i föreningen. Att annonsera bör också bli attraktivare. Annonserpriserna ser ut som följer.

1/12 sida (47 x 50 mm)	250 kr
1/8 sida (72 x 47 mm)	350 kr
1/6 sida (47 x 105 mm)	400 kr
¼ sida (72 x 105 mm)	600 kr
½ sida (151 x 105 mm)	1.200 kr
1/1 sida (151 x 214 mm)	2.000 kr
2:a + 3:e omslagssidan 1/1 sida	2.500 kr
4:e omslagssidan 1/1 sida	3.000 kr
4:e omslagssidan 1/1 i färg	5.000 kr
4:e omslagssidan ½ sida	2.000 kr

Annonser på årsbasis får 20% rabatt. För annonsering kontakta Carin Hirsch Lundborg på föreningens kansli, e-post carin@numismatik.se. Allt material måste vara kansliet tillhanda senast den 1:a i månaden före utgivning. Enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons att köpa, sälja eller byta samlarobjekt med högst tre rader. Kontakta mgl@myntkabinettet.se. *Annonser som inte är förenliga med SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 2 • 2006

Sid

Artiklar och notiser

Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljerna 1790. Två av Gustav III:s belöningar från ryska kriget 1788-1790	29
En medaljanekdot från Gustav III:s tid	43
Carl XVI Gustaf på medalj	44
Eremitagets myntkabinett	44
Fyra större utländska myntfynd från början av 1980-talet	46
"Munterhetens droppar" med sedelpoesi från 1856	47
Mynthuset Sverige AB – det är vi	49
Årsberättelse för år 2005 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen	50
Malmödiskonten – en tidig bank- och låneinrättning i södra Sverige	53

Stående rubriker

Personalia. Kungens medalj till Lars O. Lagerqvist	45
Pressklipp. Ett legendariskt amerikanskt myntset sålt till rekordpris	46
Pressklipp. Befruktad sedel	46
Från läsekretsen. En störtflod av minnesmynt	49
Från läsekretsen. Det frivilliga myntsamlandet	49

Omslag

Efter en glänsande seger i sjöslaget mot ryssarna vid Svensksund den 9-10 juli 1790 landstiger Gustav III vid Logården på Skeppsbron nedanför Stockholms slott från sitt fartyg "SeraphimsOrden". Att segern och kungen skulle firas i Sverige var en självklarhet. På platsen för landstigningen invigdes år 1808 Sergels staty av Gustav III. Målning av J. T. Schoultz. Repro KMK. Läs Lars O. Lagerqvists ingående artikel om Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljerna 1790 på sidorna 29 - 43.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00

Fax 08-667 07 71

E-post: info@numismatik.se

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428

114 84 Stockholm

Tel 08-5195 5300

Fax 08-411 22 14

E-post: info@myntkabinettet.se

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannyb

Auktionskalender:

Dan Carlberg 073-310 48 91

Rolf Sandström 031-99 24 54

Prenumerationer:

Pris 200 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

För insänt, ej beställt, material ansvaras
ej. SNT:s texter och bilder lagras
elektroniskt och publiceras i pdf-format
på SNF:s och KMK:s hemsidor
(www.numismatik.se samt
www.myntkabinettet.se). Den som
sänder material till SNT anses medge
elektronisk lagring/publicering.

Tryck:

Masterprint Sätterri & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

MARS

11 Myntmässa i Göteborg

Plats Ullevi Tennishall, Göteborg

10.00-16.00 SNF säljer litteratur ur egen produktion och svarar på frågor om föreningens verksamhet och annat som kan intressera nuvarande och blivande medlemmar.

APRIL

8 SNF:s årsmöte

Plats KMK

12.30-14.00 Visning av auktionsobjekten i Lovisa Ulrikas bibliotek.
14.00 Årsmöte.

15.00 Auktion 151 med material ur Sven Svenssons samling.
Se auktionsbilagan som följer med detta nummer.

Myntkrogen serverar lunch och smörgåsar under dagen.

FRIMYNT i Helsingborg

Plats Idrottens Hus, Helsingborg

Lördag 22 april kl. 11.00-17.00

Söndag 23 april kl. 11.00-15.00

Representanter för SNF finns på plats även på årets upplaga av FRIMYNT och säljer litteratur och träffar föreningens medlemmar.

Kungl. Myntkabinettet / Tumba Bruksmuseum

Tumba Bruksmuseums vårprogram innehåller bl.a. japansk paketinslagning med Atsuko Sandberg (21/3), kurs i papperstillverkning (4/4 och 11/4), Lars O. Lagerqvist berättar om påskens mat och dryck (12/4) och Ian Wiséhn berättar om framtidens pengar (17/5). På museets hemsida www.tumba-bruksmuseum.se kan man läsa mer om museet och ta del av hela vårens kalenderium.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan.

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Hemsida: www.numismatik.se

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6, Buss 2, 43, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

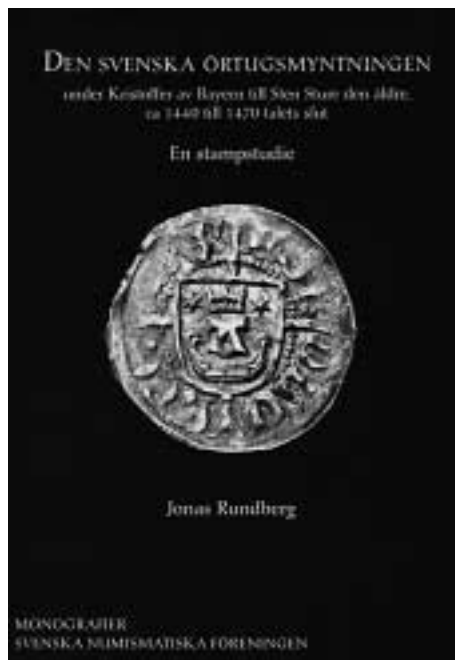
Utställningar: Måndag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

Hemsida: www.myntkabinettet.se

Ny periodisk publikation från SNF:

MONOGRAFIER

Svenska Numismatiska Föreningen har sedan 1874 utgivit Numismatiska Meddelanden och sedan 1977 även *Smärre Skrifter*. Nu är tiden inne för en ny serie – *MONOGRAFIER*.

Serien kommer att vara onummererad och av varierande format.

Den första monografin är författad av Jonas Rundberg och behandlar den svenska örtugsmyntningen under senmedeltiden. Innehållet utgör resultatet av en stampstudie av 1 396 örtugar. Boken är i A4-format och omfattar 357 sidor, varav 109 planscher.

Delar av innehållet:

- Samtliga undersökta exemplar är avbildade (1 396 ex.)
- Teckningar av ca 370 stampar
- Ny typindelning och datering (revidering av Lagerqvist 1970)
- Stampkedjor

Pris: 250 kr (medlemmar), 350 kr (icke medlemmar).

Boken kan beställas från Svenska Numismatiska Föreningens kansli. Se adress, telefonnummer och öppettider i redaktionsrutan här i SNT.

Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljerna 1790

Två av Gustav III:s belöningar från ryska kriget 1788 - 1790

Av Lars O. Lagerqvist

Detta omarbetade föredrag, hållet vid Nordisk Numismatisk Unions möte i Åbo i augusti 1993, tillägnas minnet av vännen Sven-Eric Jarlén (1921-2003), vår främste samlare i modern tid av svenska belöningsmedaljer och samtidigt deras flitige utforskare i arkivens gömmor*. Med hänsyn till de många numismatiker för vilka belöningsmedaljernas historia är en sluten bok inleder författaren med en liten översikt.

Uppkomsten av belöningsmedaljer, varvid jag här för enkelhets skull främst avser i kedja, länkar eller band burna officiella, halvofficiella eller privata hedersbevisningar i guld eller silver, ibland enklare metaller,¹ har skildrats många gånger och skall endast antydans.

Deras föregångare finns redan under 1500-talets senare hälft och har efter kontinental förebild för första gången utdelats i vårt svensk-finska rike i samband med Gustav I:s begravning på senhösten 1560. Initiativtagare var säkerligen sonen och efterträdaren Erik XIV.² Det var medaljer med den avlidnes porträtt, som bars i guldkedja. Dessa tidiga skådepenningar är fram till in på drottning Kristinas regering alltid gjutna och cisererade.

Mot slutet av 1500-talet lanserades efter främst tysk förebild s.k. Gnadenpfennige i guld (eller silver) och emalj, ofta utsågade i konturform och ibland besatta med ädla stenar. Redan Johan III och Karl IX utdelade sådana.³ Vanliga blev de först under Gustav II Adolf, i synnerhet under trettioåriga kriget. Många var posthuma, d.v.s. utdelade efter kungens död, med en under den utsågade medaljen hängande döds-skalle med korslagda benknötar. Kristina hedrade också en del personer med sitt porträtt i denna form – en av de vackraste är för övrigt från hennes omyndighetstid och kan knappast ha tillkommit på hennes eget initiativ.⁴ Karl X Gustav delade också ut en (oval) medalj med sitt porträtt – dock aldrig utsågat – redan som arvfurste, att bäras i kedja.⁵

Gemensamt för dessa medaljer var deras karaktär av "nädebevisningar", tyska *Gnadenpfennige*. De var inte

instiftade och utdelades inte heller enligt några fastställda statuter. Bruket av burna medaljer upphörde sedan för lång tid framåt, men det är välkänt att t.ex. Karl XI gav bort guldmedaljer för att belöna framstående insatser, framförallt till militärer.⁶ Men de bars inte.

År 1748 inrättades på initiativ av riksdagen och riksrådet, framför allt av C. G. Tessin, de tre första svenska riddarordnarna. (Något intresse för saken hade knappast ordnarnas formelle herre och mästare Fredrik I – men så hade han under senare år ytterst få intressen utöver jakt och vackra kvinnor.) Ordnarna var emellertid ännu inte särskilt demokratiska, och för att kunna belöna ofrälse utanför de politiskt ledande kretsarna tillkom Serafimermedaljen (sedan 1974 utdelad av H. M. Konungen personligen), som gick till framstående borgare för insatser utöver det vanliga inom främst välgörenhet och sjukvård; den första utdelades i november 1748 (sjukvården stod under Serafimerordens överinseende). Den bars i knapphållet i en liten kedja, numera i små guldlänkar som hänger i ett "band" av guld på vänstra sidan av bröstet. Medaljen har alltid Fredrik I:s bild.⁷

Något senare – kort efter tronskiftet 1751 – tillkom ytterligare några medaljer, avsedda för "enkelt" folk och utdelade helt i linje med hattpartiets politik. Flera har kungaparets (Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas) profilbilder. Dessa medaljer bars av män i knapphållet; kvinnor fick dem nog "att förvaras" men mottagarna tycks ofta ha låtit en guldsmed montera en ögla, så att de kunde bäras.⁸ Här en förteckning:

1. För berömlig kvinnlig spinnslöjd ("Till heder för den kvinna, som fint och snällt kan spinna") 1751. Hildebrand II nr 56. Även utdelad med Karl XIV Johans bild, Hildebrand II nr 68, samt senare av Svenska Slöjdföreningen. Den utdelas fortfarande. En ensidig plakett med endast den spinnande kvinnan har också förekommit som belöning.
2. För utmärkt fabriksarbete ("För dygdig flit och slöjd är äran bästa winning") 1753. Hildebrand II nr 55. Gick första gången till en fransködd sidenvävar och var avsedd för manliga textilarbete. Även denna har utdelats av Sven-

ska Slöjdföreningen med bibehållna bilder av kungaparet i senare tid och så sker fortfarande.

3. För plantering av mullbärsträd ("Jämväl i Norden"). Hildebrand II nr 57.
4. För uppförande av stenhus på landet ("Prydelig och varaktigt" – "Försigtig landtmans stenbyggnad") 1765. Hildebrand II nr 54. Denna har endast kungens porträtt.
5. För jordbrukets förbättring ("Länder fridsamt intagne" – "Upodlad jord") 1765. Hildebrand II nr 53. Även utdelad under Gustav IV Adolf, Karl XIII, Karl XIV Johan och Oscar I, med dessa kungars profilbilder. Hildebrand II nr 35, 32, 66 och 43 under respektive mark.

Dessutom instiftade Kunglig Bergscollegium sin egen medalj 1763, "Swensk Bergsmans Hedersmärke för Snille och Flit", som delades ut i guld (sällsynt) och silver in i modern tid,⁹ och Stockholms Stads Brandstodskontor också en dylik, Hildebrand II nr 59, för att ge några exempel.

Dessa medaljer är inte särskilt krigiska. Frihetstidens misslyckade krigsföretag var ju inte heller så värst ärorika, varken det sällsynt felspekulerade angreppet på Ryssland 1741 – det gav som "huvudresultat" två halshuggna generaler, ett kortvarigt ockuperat Finland och avträdelse av ytterligare landområden där, ett bondeuppror 1743, tvångsval av en tysk småfurste till tronföljare samma år, ryska trupper förlagda i Sverige en tid samt en reell pappersmyntfot från 1745 – eller vårt från Svenska Pommern bedrivna, femåriga deltagande i sjuårskriget mot Preussen, som vi trodde skulle bli besegrat (vilket det inte alls blev). Båda dessa anfallskrig skedde på hattpartiets initiativ. Från striderna i Pommern finns faktiskt några på enskilt initiativ tillkomna

* För en kort minnestekning hänvisas till Ahlström 2004, s. 85. Vid denna auktion försålades också större delen av Jarléns samling (s. 86-141); men, som det konstateras, "ett flertal rara dyrgripas saknas av ännu okänd anledning vid genomgång av Jarléns noggranna förteckning över samlingen". – Med beklagande noteras, att Göteborgs Museums myntkabinett alltjämt inte är tillgängligt för forskare.

tapperhetsmedaljer. Ett par av dem bars och en var kombinerad med en liten pension.¹⁰

Gustav III på scenen

Under sitt besök i Paris 1771 fick Gustav i början av mars veta att han sedan den 13 februari var kung av Sverige. Nyheten meddelades honom av den svenske ambassadören; kungen var då på Operan. Den 19 augusti 1772 tog han tillbaka en del av kungamakten genom en oblodig statskupp. Gustav kom att betyda mycket för utvecklingen av våra offentliga belöningar, och detta gäller såväl ordensväsendet som medaljerna.

Utöver Vasaorden, instiftad vid kröningen 1772, lät kungen samma år ge ut en oval medalj över sin egen revolution, som han delade ut sparsamt i guld med Svärdsordens band och till 31 borgare i silver med vitt band vid en ceremoni i januari 1773. Vid kronprinsens dop 1778 fick faddrarna från Rikets ständer fadder-tecken i samma stil som Gustav II Adolfs "nädepenningar", guldmedaljer i kedja eller – för bönderna – en gyllene vase att sy fast på jackan.¹¹

Rena kuriositeten var den burna hedersmedaljen i silver till Sven Elfssons ättlingar 1787, en äfvtlig "ärepenning" att bäras av Hans Jansson och hans efterkommande i Isala (Dalarna); dennes anfader hade gömt "Gamle k. Gustaf" (då bara 24 år gammal!) undan danskarna i december 1520, berättades det.¹²

Till de alldeles fredliga medaljerna hör den ännu utdelade (och med förtjusning mottagna, även av ordensvägrare) *Illis quorum meruere labores*, som Gustav instiftade 1785.¹³ Den kan fortfarande fås upp till 18:e storleken och då bäras i guldkedja. Det är regeringen (f.d. Kungl Maj:t) som beslutar om utdelning.

Krigsdekorationer

Vi kommer så till de händelser som mer än annat bringat den senare delen av kungens regering i vanrykte – det olagliga anfallet mot Ryssland (maskerat som svar på en obefintlig rysk attack) och dess följd, främst kuppen mot riksdagen 1789 ("Förenings- och säkerhetsakten").

Detta kostsamma äventyr, som slutade med freden i Värälä i augusti 1790 (utan några vinster för Sverige), kunde ha gått mycket värre om inte den svenska flottan till sist i maj och juli 1790 vunnit två stora segrar i Finska viken; den sista av dem, den

största i vår sjökrigshistoria, utkämpades på Gustavs order vid Svensksund och av skärgårdsflottan ensam. Vårt rikets flotta var vid denna tid och även senare delad i örlogsflottan och skärgårdsflottan (Arméns Flotta).

Vi skiljer mellan de minnesmedaljer som slogs över framgångar i kriget och ofta blev färdiga åtskilligt senare än själva händelserna, och de belöningar som utdelades snabbare. Av dessa senare har vi två kategorier – de som inte anknyter till en speciell drabbning och de som gör det. Till den förstnämnda kategorin hör ett par av de medaljer och tecken som tillkom efter slaget vid Hogland i Finska viken den 17 juli 1788, där örlogsflottan formellt stod under befäl av hertig Carl av Södermanland (Gustav III:s bror, sedermera på äldre dagar Karl XIII, hade gunås utnämns till storamiral redan i vaggan – av riksdagen!). Följande år beslöts riksdagen att slå en medalj i 16:e storleken med hertigens bröstbild på åtsidan och vackra symboler med segergudinnan, ett antikt skepp m.m. på framsidan, med omnämnande av slaget i omskriften. Minnesmedaljen, som graverades av Carl Enhörning, var färdig på senhösten 1789 och hertigen gav den bl.a. till skeppscheferna. Några exemplar lär ha lämnats 1795 för att bäras, detta enligt Torgny Lindgrens excerpter, men något sådant exemplar har inte bevarats.

Hertigen instiftade också Distinktionstecknet för tapperhet till sjöss den 18 juni 1789 (med broderns medgivande). Det kallas (efter Areen) ofta felaktigt för "Hoglandstecknet", men det anknyter inte bara till detta slag. Det utdelades första gången detta år men också efter slaget vid Öland 1789 och så sent som 1797 och fanns i två klasser. Tecknet bars i ett band med hertigens (d.v.s. Södermanlands) färger, svart och gult, och tilldelades underbefäl och sjömän vid örlogsflottan.¹⁴

För tapperhet i fält och till sjöss

Redan den 18 maj 1789 hade Gustav III instiftat två belöningsmedaljer, som skulle leva vidare och som formellt ännu inte avskaffats. Ärendet hade förberetts under våren detta år. Medaljer skulle enligt kungens 1786 införda bestämmelser alltid granskas av Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien och ur dess protokoll kommer följande:

Vid vitterhetsakademins sammanträde den 5 maj 1789 anmälde sekreteraren, kanslirådet Gudmund Göran

Adlerbeth, att han fått Konungens befallning att infordra akademiens förslag "till tvänne jettoner ärnade att såsom belöningar utdelas, den ena åt tappra soldater och den andra åt tappra sjömän".

Vid sammanträdet förelåg redan projekt, som akademien studerade. Efter en stunds diskussion beslöt akademien överlämna åt kanslirådet Jacob von Engeström, rikshistoriografen Jonas Hallenberg och sekreteraren att på akademiens vägnar granska förslagen och fastställa ovan nämnda belöningsjetongens utseende. Vid sammanträdet den 12 maj samma år anmälde, att de tre granskarna fastställt följande:

"Belöningspenning för tappra soldater.

Första sidan, Konungens bröstbild, namn och titel *Gustaf III Sveriges Konung*.

Andra sidan. Inom en lagerkrans dessa ord: *För tapperhet i fält*. Storleken som ett 1/3 rd^{rs} stycke.

Belöningspenning för tappra sjömän. Första sidan. Lika som nyssföregående.

Andra sidan. Inom en skepskrona eller af skepsstammar på romerska viset sammansatt kran dessa ord: *För tapperhet til siös*.

Storleken lika med nästföregående".

Vid akademiens sammanträde den 9 juni 1789 anmälde, att Kongliga Myntets gravör Carl Gustaf Fehrman genom utdrag av akademiens protokoll den 12 maj 1789 fått del av förslagen. Förslaget följdes av gravören. Medaljerna blev präglade i 7-7½ storleken, senare den sistnämnda.

Det kan påpekas, att dessa medaljer var avsedda för underbefäl och meniga och utdelades i silver. För officerare fanns Svärdsorden. "För tapperhet till siös" gavs vid denna tid bara till personal vid skärgårdsflottan, eftersom örlogsflottan hade Distinktionstecknet.

Tapperhetsmedaljerna fick med tiden både ändrat utseende och ändrade regler. Under senare delen av Gustav IV Adolfs regering hade de denne kungens krönta namnchiffer och kunde från 1808 också ges i guld till subalternofficerare (därigenom sparade kungen på Svärdsorden!). Efter kungens avsättning 1809 fick medaljerna ett allt framgent oförändrat utseende genom att det kungliga monogrammet försvann och ersattes med en avbildning av Svärdsordens riddartecken. Denna sida kom

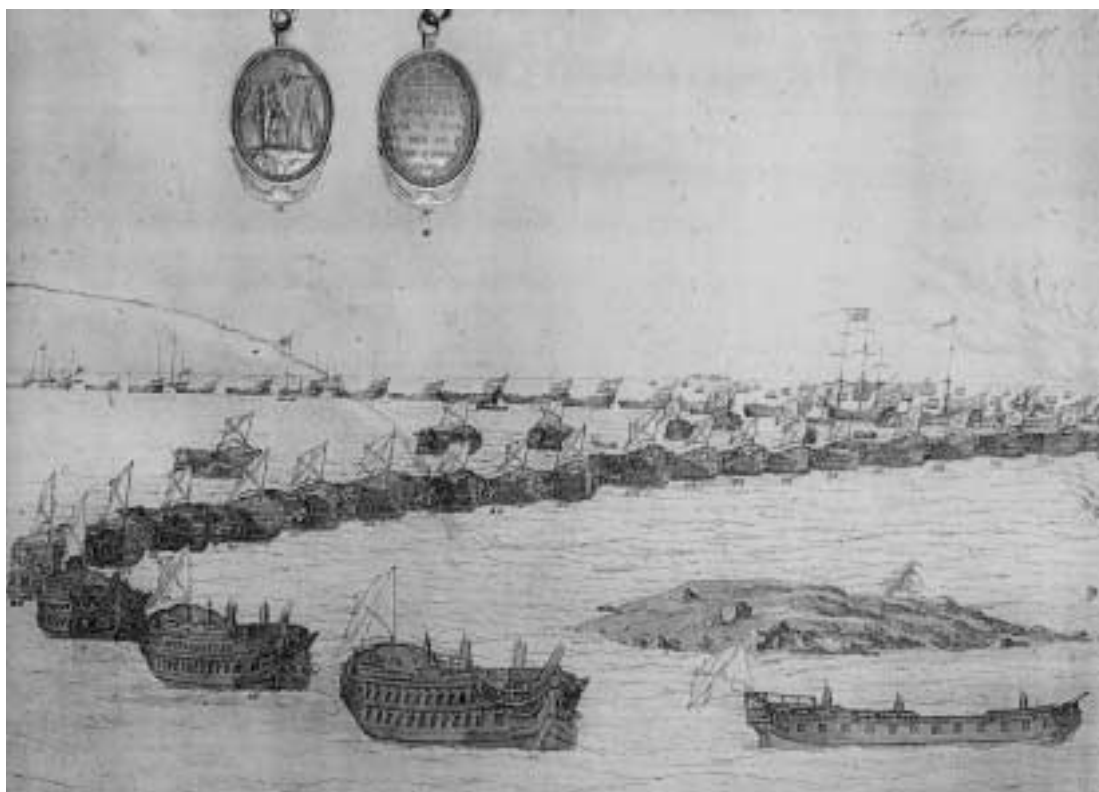

Fig. 1. Efter slaget vid Svensksund 10 juli 1790. En lång rad erövrade ryska fartyg. Infällt en av Fredriksunds- och Svensksundsmedaljerna. Av J. T. Schoultz.

sedan att betraktas som frånsida – man skulle i stället visa ”tapperheten” utåt.¹⁵

Sjöslagen 1790 och belöningsmedaljerna

Låt oss så äntligen, efter denna långa bakgrundsteckning, övergå till det egentliga ämnet. Först en kort sammanfattning av vad som hände.

Efter det att Gustav III genomfört Förenings- och säkerhetsakten vid riksdagen 1789 fick han fullkomlig makt över krig och fred och över riksstyrelsen i allmänhet. Nu hade han den auktoritet han ansåg sig behöva för att kunna föra kriget mot Ryssland. Detta var föga framgångsrikt under återstoden av 1789. Man hade visserligen vunnit några smärre träffningar till lands, men huvudstriden hade förts till sjöss. Såväl slaget vid Öland som det första vid Svensksund var misslyckanden (Katarina den stora gav ut en medalj över sistnämnda ryska seger).

Till 1790 års fälttåg rustades flottan. På våren 1790 gick storamiralen hertig Carl först till anfall mot den ryska eskadern i Reval (Tallinn), men

misslyckades på grund av en storm. Däremot lyckades Gustav III, som själv förde befäl över skärgårdsflottan, att slå den ryska vid Fredrickshamn den 15 maj 1790. Redan på kvällen den dagen satte sig kungen att skriva till sin ”medaljakademi” som följer¹⁶:

För vitterhets academien. Til åminnelse af den märkelige seger Arméens Flotta vunnitt på Ryska skiärgårds flottan den 15 Maii här vid Fredrickshamn har jag beslutat att låta slå en oval penning at af alla de offisserare som fört Befålet dels Bärars på Brösten, dels i knaphollet efter deras grad, och som jag ärnar skiälfd den bära bör ej på ena sidan vara min Brösbild som vanan elliest föreskref. Academien anmodas at uppgiftva inscription och sinnebilden på dett penningen må på dett skyndsammaste förfärdigas. Mig tyckes Bäst at inscription blef på svenska dock lämna jag det på Academiens egitt ompröfvande.

Amphion till ankars på reddan af Fredrickshamn d. 15 Maii 1790.

Gustaf

Till brevet lär kungen ha fogat en enkel skiss. Jfr not 16.

Akademien följde kungens ordres och förberedde två ovala medaljer i respektive 11:e (12:e) och 6½:e (7:e) storlekarna (räknat ”på höjden”). Själva ovalen är lagd på ett ankare, vars röring sitter i övre kanten och vars flyn (”klor”) omsluter den nedre. Åtsidan upptar inom en pärlring den bevingade segergudinnan med en lagerkrans i vardera handen; hon står i stäven på ett erövrat ryskt fartyg (chaïque), där en svensk örlogsflagg blåser ut i toppen och den strukna ryska ligger på däck. Det ovanliga utseendet skulle framtvunga en ”utsågning” kring ankaret, varom mera nedan.

Emellertid kom händelseutvecklingen att föregripa färdigställandet av denna medalj. Först såg det ut att gå illa. Kungen begick misstaget att låta såväl örlogs- som skärgårdsflottorna inlöpa i Viborgska viken, vars mynning omedelbart korkades igen av ryska flottan. Han lyckades emellertid ta sig ut (”Viborgska gatloppet”) med en förlust av sex linjeskepp och tre fregatter med fyra-

Fig. 2. Segraren, kung Gustav III själv, landstiger vid Logården från SeraphimsOrden, på samma plats där Sergels staty invigdes 1808. Av J. T. Schoultz. Se även omslagsbilden i färg.

tusen man ombord. Örlogsflottan undkom, illa tilltygad, till Sveaborg. Skärgårdsflottan stannade vid Svensksund och avvaktade där ryssarna. En vecka senare, den 9 juli 1790, anföll den ryska eskadern, vars amiral redan förberett en bekväm hytt som fängelse åt Gustav III. Flottorna var jämstora. Men denna gång beslöt sig Gustav för strid – alla utom C.O. Cronstedt avrädde – och det blev en glänsande seger, kanske den största den svenska flottan vunnit; den avgörande uppgörelsen kom följande dag, den 10 juli. Ryssarna förlorade bortåt en tredjedel av sin sjömakts i Östersjön och mer än hälften av besättningarna. Fig. 1.

Segern räddade Gustavs krigsära och påskyndade freden, som vi redan talat om inledningsvis. Friherre Gustaf Mauritz Armfelt (1757-1814) mötte den ryske överbefälhavaren Osip Igelström (1735[?]-1823, av svensk-baltisk adel, tidigt i rysk tjänst, tysk riksgreve), som artigt föreslog att fredsförhandlingarna skulle föras på svenska. Redan i augusti undertecknades freden, som innebar att allt förblev som det varit – frånsett att fördraget inte nämner något om att Ryssland skulle övervaka den

svenska författningens (läs: frihetstidens) bibehållande.

Att segern skulle firas i Sverige var en självklarhet. Inget kan som en seger så befästa en maktposition och samtidigt samla landets invånare bakom segraren-kungen. Hur man såg honom och hur han såg sig själv kan man beskåda i form av Sergels staty på Skeppsbron (invigd först 1808, samma år som vi förlorade Finland för gott). *Jfr fig. 2.*

Vad beträffar belöningsmedaljerna blev det en snabb ändring. Kungen beslöt nu, att det skulle bli tre medaljer i två storlekar, alla med samma åtsida men med olika inskrifter på fransidorna. För dem som endast utmärkt sig vid Fredrikshamn blev ly-

40 / FIENDELIGE / FARTYG / ERÖFRADE / DEN 15 MAII / 1790, allt inom en lagerkrans. Fig. 3.

De som endast deltagit vid Svensksund skulle få medaljen med följande inskrift:

53 / FIENDELIGE / FARTYG / ERÖFRADE / DEN 9 JULII / 1790 inom samma krans. Fig. 4.

Och de som deltagit i bägge slagen skulle hedras med följande:

40 / FIENDELIGE / FARTYG / ERÖFRADE / DEN 15 MAII / OCH 53 / DEN 9 JULII / 1790 inom samma krans. Fig. 5.

Nedantill på ankaret har i en del fall den belönades namn graverats. Detta hanns dock inte med för alla. Stamparna utfördes av kongl. Medailleuren Carl Gustaf Fehrman (död 1798). Efter präglingen måste, som antytts ovan, vissa partier mejslas eller sågas bort – upptill kring ankarets övre del ("öglan") och nedtill mellan "klorna" och ovalen. Sakerligen ett besvärligt arbete, i synnerhet som kungen alltid var otålig; särskilt på de mindre är inte alltid "klorna" frilagda. Fig. 6.

Om principen för utdelningen är Areen inte helt korrekt. Den grundligare utredning som v. Warnstedt gjort (1974), visar att det inte rör sig om minnestecken. De kan inte ha tilldelats alla i båda sjöslagen deltagande officerare och underofficerare. Då skulle medaljerna inte ha räckt till, bara i Svensksundsslaget deltog 275 svenska fartyg. Tecknen gick till de officerare "som fört Befälet". Det rörde sig i princip om fartygsbefälhavare och den främste (överlevande) underofficeren, i sällsynta fall

Fig. 3. Belöningsmedalj för dem som utmärkt sig i slaget vid Fredrikshamn. Gravör: C. G. Fehrman. Foto G. Hildebrand, KMK.

Fig. 4. Belöningsmedalj för dem som utmärkt sig i slaget vid Svensksund. Gravör: C. G. Fehrman. Foto: G. Hildebrand, KMK.

Fig. 5. Belöningsmedalj för båda slagen. Gravör: C. G. Fehrman. Foto: G. Hildebrand, KMK.

Fig. 6. Belöningsmedalj i guld för båda slagen med namnet I. F. Pollet ingraverat (nr 5B nedan). Gravör: C. G. Fehrman. KMK 11 307. Foto: G. Hildebrand.

till manskap. De andra av underbefäl och manskap som utmärkte sig i striden fick "för Tapperhet til sjöss" i silver, i snitt tre per fartyg för dem som utmärkt sig i främsta linjen, två eller en för de övriga. Samtiden kallade Fredrikshamns/Svensksundsmedaljerna för "Stora Tapperhetsmedaljen", medan För tapperhet till sjöss var "Lilla Tapperhetsmedaljen". Den som fick förstnämnda måste lämna tillbaka den senare (skedde inte alltid).

Hur bars medaljerna?

Hur skulle dessa medaljer bäras? Även om detta fanns detaljerade be-

stämmelser. Men låt oss först citera några samtida skildringar och då börja med utdrag ur ceremonimästaren Leonard von Hauswolffs (1746-1826) berättelse i dennes journal för den 13 februari 1791 om den första stora utdelningen.¹⁷

Medaljhögtiden ägde rum den 13 februari 1791, alltså på dagen tjuo år sedan Gustav III bestigit tronen (fast det visste han inte att han gjort den gången i Paris). Kungen gick i procession till Slottskyrkan i Kungliga Slottet. Här följer originaltexten:

Vid Konungens Inkomst var för Altaret, hvilket tillika med sit Skrank var klädt med blått Sammet och påsyd-

da Guldkronor, redan trädd och där stående Biskopen i Vexjö, Hr Olof Wallquist [1755-1800], hvilken såsom Kongl. Maj:ts öfver-Hofprädikant den dagen officierade, i full Biskopsskrud, Mössa och Chorkåpa, tilhörig des Stift. Biskopen biträdades för altaret af Kongl. Hof-Prädikanten, Frih. Svante Leyonhufwud [1753-1815] och Hr [extraord. Hov- och Bataljonspredikanten] Eric Forssén [1756-1823], som Biskopen härtil kallat: de voro klädde i Kongl. Slotts Capellets Messekläder.

Så snart Konungen intagit Thronen, begyndtes Gudstjensten, och fortsattes i vanlig ordning efter Hand-

7. C. O. Cronstedt iförd
Svensksundsmedaljen (nr 3) i guldkedja.
Miniatur 1800/02 av J. A. Gillberg.
Reprofoto efter P. O. Welin av
E. Wiséhn. Privat ägo.

Boken, med Prädikan af Herr Bis-
kopen öfver Evangelium på samma
Söndag och en kort Tillämpning til
Händelsen, samt at Kongl. Maj:t nu
uppnått en 20-årig Regering. Efter
Återkomsten til Altaret, sedan Com-
munionen var förrättad, och af al-
männa Gudstjensten ingen ting mer
återstod än Välsignelsens läsande,
nedsteg Konungen af Thronen och
trädde fram emot Altaret; hvarifrån
Han, vänd åt Folket, ståendes utan-
före Disken, sade at då Han nu hem-
burit den Högste Guden Tacksägelse
för den Välsignelse, hvarmed Gud i
20 år hugnat både Konung och Folk,
och för Framtiden ombetrodt Sig och
Riket i Herrans händer, ansåg Kon-
ungen intet Sätt at befästa dagens
Minne Sig värdigare, än at på den
utdela Heders- och Minnespenning-
ar åt de Män, som vid Konungens
sida följt Honom i farorna, ådaga-
lagt Mannamod och Tapperhet, varit
medel at vinna Segrar och uprätta
samt befästa Rikets Sjelfständighet
m.m. Hvarefter Konungen utdelte
de Äretekn, som utmärka de tappre
Män och Ynglingar, hvilka under
Konungens Eget Befäl stridt för Fä-
derneslandet och med segrande Arm
befästat des Vål. Som Konungen med
dem delat enahanda möda och fara,
behagade Hans Maj:t äfven hö-
ja Värdet af detta, medelst at först
antaga fören[ämnda]. Hederstekt
sjelf, för at bäras uti en Guldkedja
om Halsen, som omhängdes Hans
Maj:t af öfver-Hof Stalmästaren
samt Rid[daren]. och Com[mendö-
ren]. af Kongl. Maj:ts Orden [Seraphi-
merorden] Hr Grefve Adolf Lewen-
haupt [1745-1791], och af Capitaine
Lieutenanten vid Kgl. Lif-Drabante

Corpsen Hr Grefve Adam Lud. Le-
wenhaupt [1748-1808].

Den förste näst Konungen, som
unfik dette ärofulla Tekn, var Capi-
taine-Lieutenanten af Lif-Draban-
terne, Hr Grefve Sten Lewenhaupt
[1750-1794]; dock nu frånvarande,
och sedan alla Konungens Adjutan-
ter, som hvar för sig framkallades
af Seraphimer-Häroiden och Cere-
moni-Mästaren Hr von Hauswolff.
Denne upropade sedan först alla
dem, hvilka bivistat båda Batailler-
na, sedan de som blott varit med vid
Fredrichshamn, och sist de af Sjö-
Staten och sedan de af Land-Arméen
framkallades.

Desse knäföllo framföre Konung-
en, hvilken tog Hedersteknet från
det Hyende, som presenterades af
Stats-Secreteraren vid Sjö Ärendene,
Hr Öfverste [Carl Olof] Cronstedt
[1756-1820], och påhängde med eg-
en Hand de Herrar af högre Grader,
som bär det om Halsen; hvaremot
Hans Maj:t gaf det i handen på de
öfrige, som komma at bära det i
Knapphålet, hvarest det af Svärds-
Ordens Häroiden dem påfästes. Här-
vid tilläts hvar och en at kyssa Kon-
ungens Hand, liksom man ej utan
högagtning såg flere Officerare af
nog späd ålder behedras med detta
lysande Bevis af Mandom och Tap-
perhet.

Sedan allt detta var gjordt, återgick
Konungen til Sin Thron, hvarefter
Välsignelsen lästes och Gudstjensten
slutades. Sluteligen gick Procession-
en uti lika Ordning tillbaka. Om af-
tonen var Cour och publique Spis-
ning.

Denna ståtliga ceremoni iaktogs ock-
så av två franska aristokrater, som
flytt från det revolutionära Frankrike
och tagits emot på det älskvärdaste
av Gustav III. För dem var han den
”ädelmodige riddare, vars lans skulle
nedgöra revolutionens drake.” Det
rörde sig om greve Alphonse-Tous-
saint-Joseph-André-Marie Marseille
de Fortia de Piles (1758-1826), greve
de Fortia som kortform, och hans
vän, den jämnåriga riddaren (*chevalier*)
Louis de Boisgelin de Kerdu
(1758-1816), bägge officerare, mal-
teserriddare och författare, den först-
nämnde dessutom operakompositör.¹⁸
De förblev flera månader i Sverige
och berättar mycket om den svenske
kungen, som de beundrade omåttligt.
Den svenska adeln, vid denna tid till
större delen i opposition mot Gustav,
bedömde de som ”denna sturska och
på samma gång så usla adel [som]
icke var värdig en sådan konung”.

De var inbjudna till den ovan

8. Bror Cederströms vapen som
friherre i Riddarhuset. I en kedja ser
man Svensksundsmedaljen.
Foto: Riddarhuset.

skildrade ceremonin, som oaktat
dess längd – den tog tre timmar – in-
te tycktes trötta kungen det minsta.
Hela tiden hade han ”samma vänliga
och glada uppsyn och hälsade de
framträdande med samma behagliga
artighet”. Av alla ceremonier de iakt-
tog gjorde denna tydligen det star-
kaste intrycket. ”Huru mycket står
icke en sådan ceremoni öfver dessa i
alla länder vanliga ordensutdelning-
ar, der suveränen delar ut band eller
kors, som oftast blott äro ett bevis på
att man blifvit gammal i tjensten!
Här är det en monark som belönar
tappra karlar, hvilka tjänat fosterlan-
det under hans ögon”. Tyvärr är den
ståtliga ceremonin inte avbildad nå-
gonstans.

Den stora utdelningen av medaljer
i Finland ägde rum den 10 juli 1791
på Sveaborg. Till denna högtidsce-
remoni kommer ytterligare ett antal
mindre högtidliga, som till stor del
kan beläggas.

Vi återgår till Hauswolff och hans
beskrivning av medaljerna, som unge-
fär överensstämmer med den som gi-
vits ovan. Han fortsätter:

Denne Medaillon är af tvenne stor-
lekar, näml. den 12:te och 7:de, af
hvilka den större Penningen utdeltes
i Guld, för at bäras i Kedja omkring
Halsen, at alla de Officerare, hvilka
uti slagen gjort tjenst såsom divi-
sionschefer, samt äfven at alla Kon-
ungens Adjutanter, hvilka uti desse
begge ärorika Sjöslag deltagit; den
mindre utdeltes äfven i Guld at alla
de i sjöslagen närvarande öfrige Of-
ficerare, för att uti Guldsnod bäras i
[tredje] Knapphålet.

Dessa Medailloner äro förfärdigade af Kongl. Medailleuren Hr Carl Gust. Fehrman, som desse senare ären förfärdigat flere, samt arbetar nu på nya Skådepenningar, alla vitnande både om Konungens ärofulla Regering och Konsternes Flor under densamma.

Med de sista raderna syftar Hauswolff på Gustav III:s "Histoire Mé-tallique", som påbörjats på 1780-talet av Gustaf Liungberger och nu anförtrotts dennes efterträdare. Detta stora medaljverk avbröts två år efter kungens död.¹⁹

Principen för bärandet av medaljerna var sålunda, att den större storleken gick i guld till regementsofficerare eller högre, men då till dem som fört befäl på sina respektive fartyg, att bäras om halsen i kedja eller guldtråd. Av allt att döma var kedjorna enkla, till skillnad från kungens. Fig. 7. Någon "gradskillnad" mellan kedja och tråd tycks inte ha förelegat; de som fått medaljen med guldtråd kunde på egen bekostnad byta ut den mot en kedja. Underofficerare fick den stora medaljen i silver att bäras i silvertråd om halsen (eller silverkedja). Kompaniofficerare som fört befäl på fartyg i slagen fick mindre medaljen i guld att anläggas i livrockens knapphål med snodd eller kedja av samma metall. Ätminstone ett exemplar av den mindre medaljen i silver med silversnodd finns bevarat i privat ägo.²⁰ Fig. 10.

Låt oss så gå in på bevarade exemplar och börja med sådana som återfinns i Kungl. Myntkabinetets (KMK) och Riksbankens där förvarade samlingar, följda av andra offentligt ägda exemplar och till sist några privata – helt utan anspråk på fullständighet. Härtill kommer, att samma exemplar kan ha vandrat mellan ägare. KMK sålde 1895 hos Bukowski ett antal medaljdubletter (KMK dubletter nr 1078-1081), Hildebrand 76 i tenn, 78, 79 och 80 i silver, de tre sistnämnda inköpta av den danske storsamlaren L. E. Bruun. Vi följer nedan Hildebrands indelning och numerar från 1 till 6:

Fredrikshamn

1. *Större formatet (56x32 mm, ankaret inträknat).* Hildebrand 75.

A. Guldexemplar. Varit buret. Oldenburg 1878 nr 1170. Göteborgs musei myntkabinett.

B. Silverexemplar med ögla. 18,2 g. KMK.

C. Silverexemplar, ej konturutsuret. 24,87 g. KMK. Sannolikt leveransexemplar från Kongl. Myntet.

9. Guldexemplar av den mindre Svensundsmedaljen med senare tillverkad bäranordning i guld. Livrustkammaren. Nr 6 C nedan.

D. Silverexemplar med senare tillverkad kedja. 26,4 g, med kedja 68 g, stämplad Stockholm 1835. Livrustkammaren 1864-5.

E. Silverexemplar, ankaret ej konturutsuret. 30,18 g. Myntkabinetet, Finlands Nationalmuseum. Inköpt 1960.

F. Silverexemplar. Privat ägo. Ur Jarléns samling. Ahlström 2004 nr 663, exemplaret ursprungligen förvärvat 1975-07-25 (Strandbergs Mynthandel, Stockholm).

G. Tennexemplar, ej konturutsuret. Riksbankens samling.

Det skall här under varje nummer tilläggas, att kortregistret över försäljningar i KMK:s arkiv, som i stort sett omfattar tiden 1880-1939, säger en del om en medaljs sällsynthet. Två till fyra omnämmanden antyder stor sällsynthet, upp till tio är medaljen mindre vanlig. Nr 75 har fyra noteringar, varav två i tenn och en i koppar. Endast ett exemplar är av ädelmetall (silver) och betingade 70 (guld)mark, vilket var mycket år 1910. Det såldes på Ad. Hess auktion 127 som nr 960, vägde 19,5 g och kom ur Sammling Freyburg, Berlin.

2. *Som nr 1, men mindre format (42x22 mm, ovalen 28x21 mm).* Hildebrand 76.

A. Guldexemplar. Åbo Landskapsmuseum, inv.nr 9254. Med "hemgjord" bäranordning. Tilldelad löjtnant Hans J. Tjaeder [Tjäder] (1767-1840). Löfström 1960 s. 94, vars förteckning anger "S", alltså att det skulle vara ett exemplar av nr 4 nedan, Hildebrand 78, vilket det inte är. Bergroth 1987, s. 26f. Sistnämnde tackas för efterkontroll.

B-C. Två silverexemplar utan inv.nr. KMK. 9,49 g, ej konturutsuren, och 9,47 g, delvis utskuren.

D. Silverexemplar. 12,14 g. Uppsala Universitets Myntkabinett.

E. Silverexemplar. 14,23 g. Myntkabinetet, Finlands Nationalmuseum. Inköpt 1960.

F. Silverexemplar. 11,94 g. Den kgl. Mont- og Medaillesamling, Köpenhamn.

G. Tennexemplar, outskuret. Riksbanken.

Av allt att döma en mycket sällsynt medalj. Har dock bevisligen delats ut i guld. Bara tre försäljningar är noterade i KMK:s register, alla i tenn, alltså avslag för samlare.

Svenskund

3. *Större formatet (57x32 mm).* Hildebrand 77.

A. Silverexemplar, outskuret. KMK. 24,83 g. Leveransexemplar från Kungl. Myntet? ▶

10. Tennexemplar (4L) i privat ägo, försedd med silvertråd.
Reprofoto: G. Hildebrand.

B. Silverexemplar. Myntkabinettet, Finlands Nationalmuseum.

C. Tennexemplar. KMK. Utskuret. 17,80 g.

D. Tennexemplar. Riksbankens samling. Utskuret.

E. Förgylld koppar, helt utskuret exemplar. 42,11 g. Myntkabinettet, Finlands Nationalmuseum. Antells samling.

F. Tennexemplar. Sven Svenssons samling. Sält som Svensson 1966 nr 1013. Anm. Den annars så rika Svenssons samling innehöll ingen annan av dessa här beskrivna medaljerna 1-6.

Tilläggas bör, att ännu 1939 fanns ett exemplar i silver, tilldelat G. T. Herlitz (se bilagan nedan), men författaren har inte haft tillfälle att se det. Skall hänga på en "välkomst", tillhörig Skepparegillet i Visby, vilket bekräftats per brev.

Ännu sällsyntare än nr 2, att döma av registret, som endast noterat två försäljningar, dels ett avslag i brons (koppar) på Bukowskis auktion 24.2.1887 (nu i Bruuns samling?), dels ett i silver om 25 g, sält av Holmberg 10.12.1923 som nr 66 för det ovanligt höga priset av 158 kr. Bilden hos Holmberg visar, att ankarets nedre del är utskuren med hål för bäranordning borrar upptill.

4. Som nr 3, men mindre format (41x21 mm, ovalen 28x21 mm). Hildebrand 78.

A. Guldexemplar, helt utskuret. 17,58 g. KMK, inv.nr 9304. Exemplaret ingick i en större testamentarisk gåva 1893 från grosshandlare Robert och fru E. Berggren.

B. Guldexemplar. 14,76 g. Riksbankens deposition, inv.nr 23290:951.

C. Guldexemplar, helt utskuret. 15,5 g. Kungl Maj:ts Orden, Kungl Slottet, ordens- och medaljsamlingen. C. G. Heselblads donation.

D. Guldexemplar, som har burits av löjtnant Johan Jacob Brusewitz (1768-1842),

fänrik vid Arméns Flotta vid Svensksund. Löfström s. 89. Oldenburg 1878 nr 1173. Skall finnas i Göteborgs Musei myntkabinett.

E. Guldexemplar, Linköpings stiftsbiblioteks samling (f.d. läroverket). 16,84 g. Namn saknas. Troligen tilldelat Adolf Fredrik Alf. Löfström s 95. Jfr not 22.

F. Guldexemplar med sannolikt "hemmagjord" bäranordning. Privat ägo. Trolig ursprunglig innehavare (namn ej ingravert) Henrik Sebastian Vult v. Steijern (1768-1844), fänrik vid Arméns Flotta, senare direktör vid Göta Kanalverk, friherre 1832. Löfström s. 95.

G. Guldexemplar om 18,8 g. Privat ägo. Tilldelat kornetten vid Livregementet till häst Per Adolf Tham (1774-1856), som 1800 avsåde sig adelskapet och stavade sig Tamm, ånyo adlades 1826 med sistnämnda stavning och 1843 blev friherre, uppskattad av Karl XIV Johan. Framstående brukspatron. Löfström s. 94.

H. Guldexemplar. 15,77 g. Privat ägo, Helsingfors. Förvärvat från bankdirektör Korkelas dödsbo 1978.

I. Silverexemplar. 11 g. Livrustkammaren nr 1873, deposition från Nordiska Museet. Skall ha haft en silversnodd som bäranordning. Sält 1883 till sistnämnda museum av byggmästare E. A. Bergman.

J. Silverexemplar. 9,53 g. Uppsala Universitets Myntkabinett.

K. Silverexemplar. 11 g. Bruuns samling nr 17933, Frederiksborgs slott.

L. Silverexemplar med bevarad snodd. Detsamma som nämnts ovan och som såldes på Hirsch, auktion 4 (Stockholm) nr 466. Det gick till bordet och har ej kunnat spåras. Avbildas här som fig. 10. Dess höga konserveringsgrad gör det sannolikt, att exemplaret aldrig varit buret. Kanske tillverkat för en samlare eller ett outdelat från 1812?

M. Silverexemplar. Oldenburg 1878 nr 1174. Göteborgs myntkabinett?

Här har KMK:s register noterat fyra försäljningar, varav ett (silver) bjöds ut på den egna dubblettauktionen hos Bukowski 1895, nämnd ovan, det andra var av tenn, det tredje av guld (Holmberg 11.12.1923 nr 67) om 16 g och det fjärde av koppar (Holmberg 17.3.1928 nr 465).

Fredrikshamn och Svensksund

5. Större formatet (62x32, ovalen 43x32 mm). Hildebrand 79.

A. Guldexemplar, tilldelat Konung Gustav III, buret i länkar. I konungens kista, Riddarholmskyrkan. Fig. 11.

B. Guldexemplar. KMK inv.nr 11 307. 35,05 g. Enligt inskrift tilldelat [Johan] [Frans] POLLETT (= Pollet) (1729-1802), generallöjtnant (Attartavlorna, Pollet s. 778). Fig. 6. Löfström s. 93 anger inte denne som mottagare, men de två sönerna, som erhöi den mindre storleken, väl nr 6 här. Alltså fick tre medlemmar av samma familj var sitt hederstecken. Tes-

tamentarisk gåva av (ogifte) greve August Taube (1833-1900), grevliga ätten nr 62, som ärvt den efter sin farmor, f. Pollet, vars far generallöjtnanten erhållit den här beskrivna (och alltså två av bröderna den mindre).

C. Silverexemplar, utskuret leveransexemplar från Kongl. Myntet till KMK. 24,91 g.

D. Silverexemplar, KMK. 25,97 g.

E. Silverexemplar, delvis utskuret. 23,29 g. Riksbankens deposition inv.nr 23290. Förvärv ur Scharps samling 1851 nr 2508.

F. Silverexemplar. 24,72 g. Uppsala Universitets Myntkabinett.

G. Silverexemplar, utskuret. 26,5 g. Holmberg 130 nr 210. Privat ägo?

H. Silverexemplar. Oldenburg 1878 nr 1175. Göteborgs myntkabinett?

I. Silverexemplar. 20,40 g. Ögla borrad men ankarat ej konturutskuret, en länk kvar. Myntkabinettet, Finlands Nationalmuseum.

J. Silverexemplar. 22 g. Bruuns samling nr 17934, Frederiksborgs slott.

K. Kopporexemplar, ej konturutskuret. 35,46 g. KMK, inv.nr 30 311. Gåva av Sven Svenssons Stiftelse.

Av noterade försäljningar har vi beträffande detta nummer de flesta, inalles ett tiotal (inräknat en komplettering, för vilken Ulf Nordlind tackas). Två exemplar i tenn kan vi lämna därhän. Ur ovannämnda Sammling Freyburg (Ad. Hess 6.6.1910 nr 961) såldes ett i silver, 21 g, hos Holmberg 10.11.1924 nr 210 ytterligare ett om 26,5 g, ett i samma metall om 23 g gick hos Appelgren 1.12.1913, ett vackert exemplar utan viktangivelse hos Pogge i Tyskland 23.11.1923. Exemplar i guld såldes 14.9.1926 hos Riechmann i Halle (Saale) som nr 161; det vägde 32 g och sades vara Hildebrand nr 80, men måste på grund av vikten och den angivna storleken (drygt 61 mm hög) ha varit nr 79. En liknande misstanke – fast tvärtom! – gäller Holmberg 7.5.1935 nr 169, som tyvärr inte är illustrerat. Det väger bara 18,5 g och bör därför snarare ha varit Hildebrand 80.

6. Som nr 5, men mindre formatet (41x21 mm, ovalen 27x21 mm). Hildebrand 80.

A. Guldexemplar, KMK utan inv.nr. 17,42 g. Med ögla vari dubbel guldring.

B. Guldexemplar. 17,06 g. Riksbankens deposition inv.nr 23 290.

C. Guldexemplar med små kedjor och spänne, stämplad R4 och APL, d.v.s. 1847 och Anders Petter Lundqvist. 30,4 g med bäranordning. Livrustkammaren nr 1866-7. Tilldelat löjtnanten vid Arméns Flotta Adolph Fredric von Scheidau (1768-1860), befälhavare på galären

Fig. 11. Gustav III med Svensksundsmedaljen. Miniaturporträtt av Niclas Lafrensen d.y. Foto: Gabriel Hildebrand. Privat ägo.

”Nerike” från Finland, senare överstelöjtnant. Löfström s. 94. Fig. 9.

D. Guldexemplar. 15,35 g. Lunds Universitetets Historiska Museum.

E. Guldexemplar. Ca 15 g. Ericssbergs slott, medaljförteckningen nr 80.

F. Guldexemplar. 16,51 g. Nationalmuseets Myntkabinett, Helsingfors. Med bäranordning (knapphålskedja). Länk och kedja 6,60 g. Påträffad 1884 i Rimito (fi. Rymättylä) utanför Åbo vid sjöstranden, och blev ”inlöst för fm. 81,25 p.”

G. Guldexemplar. Borgå Lycei samling. Med en guldlänk kvar av bäranordningen.

H. Guldexemplar. 14,15 g. Kyminlaakson maakuntamuseo (Kymmenedalens landskapsmuseum), Kotka (nära Svensksund). Förvärvat från privatperson, ursprungligen ur framlidne bankdirektör Juho Fredrik Korkelas (1883-1970) samling.

I. Guldexemplar. 15,00 g. Universitetets Myntkabinett, Oslo. Förvärvat före 1875.

J. Silverexemplar. 11,38 g. Uppsala Universitetets Myntkabinett.

K. Silverexemplar. 12 g. Bruuns samling nr 17 935, Frederiksborgs slott. Troligen dubbltexemplar från KMK 1895.

Noterade försäljningar finns i KMK till ett antal av fem, till vilka vi bör lägga ovan under min beskrivning nr 5 nämnda guldexemplaret hos Holmberg 1935, alltså inalles sex. Bukowski sålde ett i silver (ingen viktangivelse) 26.2.1891, ett gick vid KMK:s

dubbltfförsäljning 1895 (köptes av L. E. Bruun, Köpenhamn, nr 6: K ovan), ett i samma metall ingick i Wedbergs samling (Appelgren) 7.4.1913 nr 245, det vägde 11 g. Så kommer två i guld, ett på Bukowski 23.9.1891 nr 952 (utan viktuppgift), som kom ur Christian Hammers samling, det andra också sålt hos Bukowski men 19.4.1893 som nr 388, andra delen av Hammers samling, även nu utan viktuppgift. Dessa två såldes för 90 kr respektive 70 kr 70 öre.

Upplagor

Totalt skall det ha tillverkats 410 medaljer i guld och 230 i silver; åtminstone sistnämnda siffra är i verkligheten större. Hur de fördelar sig på storlekar och sjöslag har jag inte kunnat utröna. Nr 6 ovan (alltså Hildebrand 80) tycks inte ha delats ut i silver. En viss vägledning får man av Löfström 1960, som dock är angelägen att påpeka, att hans lista inte är fullständig på något sätt. Det kan tilläggas, att han inte utnyttjat en existerande förteckning över utdelade silvermedaljer (v. Warnstedt 1974) till underofficerare vid Arméns Flotta, inalles 230, som ligger i Krigsarkivet (”Krigshandlingar 1788-1790”). De till officerare utdelade guldmedaljerna är förtecknade (inte

helt fullständigt) i Överceremoniämbetets arkiv, som förvaras i Riksarkivet. Här till kommer nypräglings för samlare, varav den senaste skall ha skett på 1930-talet, för Statens Sjöhistoriska Museum 1934 (gällde alla sex) och i silver, inga med borrat hål och bara tre utskurna, de andra sexkantiga, och för Åbo Landskapsmuseum i silver; Scharps försäljningar 1847 och 1851 innehöll ett flertal exemplar, alla utom en nypräglings, tycks det.

Om vi vill göra en smula statistik av Löfströms förteckning får vi först notera, att beträffande ett antal belönade kan det inte fastställas vilken kategori av medalj de erhållit, eftersom man inte vet om de deltog i båda slagen eller bara det ena. De återstående är 263 till antalet. Av dessa fick 5 högre officerare stora Fredrikshamnsmedaljen, 27 kompaniofficerare den lilla, 7 den stora Svensksundsmedaljen, 145 den lilla, av den kombinerade fick 5 den stora (kungens inräknad), 75 till sist den lilla. Tilläggas kan, att man får intrycket att fler utdelningar av den större storleken än av den mindre fattas, så t.ex. fadern till de två yngre Pollet; hans medalj ligger i KMK och han står därför i bilagan nedan. Av dem som saknar uppgift om kategori kan i alla fall på grund av deras militära grad fyra sägas ha fått någon av de tre större medaljerna i guld, 37 någon av de tre mindre – varav en troligen gällde Svensksund (L. G. Drake af Hagelsrum, Löfström s. 90, v. Warnstedt 1960 s. 3). Några underofficerare som fått den större silvermedaljen återfinns i bilagan nedan.

Som v. Warnstedt (1975) framhållit har någon förteckning över silverexemplar tilldelade manskap ännu inte påträffats. Sådana tycks ha ställts till befälens förfogande utan krav på att de skulle sända in namnlister.

Porträtt

Såväl på porträtt som på vapensköldar finner vi Fredrikshamns- och Svensksundsmedaljerna. Gustav III själv är avbildad på två sena miniatyrporträtt av Niclas Lafrensen d.y. med denna i version som nr 5 ovan och i guldkedja med fyra länkar (s. 34), som han f.ö. fortfarande bär i sin grav i Ridderholmsskyrkan. Fig. 11. Ett Serafimervapen med större medaljen är också avbildat i denna uppsats Fig. 8. Värmlands Museum har ett porträtt av en militär, J. J. Holmstedt (1770-1819), ej hos Löfström, som bär Fredrikshamnsmedaljen i

kedjelänk. Fig. 12. Så även hjälten från Svensksund 1790 och den som kapitulerade 1808, C. O. Cronstedt. Fig. 7.

Andra medaljer

Den stora segern vid Svensksund firades också med medaljer som inte var avsedda att bäras. Till kungens "Histoire métallique", som vi redan nämnt, utfördes två, bägge graverade av Carl Gustaf Fehrman. De har åtsidor från två andra medaljer, dels en porträttstamp han använt 1790 till medaljen över Kongl. General Discout Contorets inrättande 1787, dels en samma år över Diskontkompaniets inrättande 1773.²¹ På den ena av dem är datum för slaget det centrala på fransidan, IX.X.IULII MDCCXC, omgivet av en lagerkrans med sex antika skeppsstävar, s.k. corona navalis.²² Den andra har samma datum och årtal men endast en skeppskrona, fast större. Den finns, konstaterar Hildebrand, dels med åtsidan från nr 30, men också nr 26 och 51 har använts. Bägge dessa medaljer var färdiga 1791.

Ännu en officiell medalj finns, präglad av Riksdagen i Gävle i januari 1792. Initiativet kom från en ivrig rojalist i borgarståndet. Förslaget, även det av Carl Gustaf Fehrman, föredrogs den 27 mars i Kungl Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, två dagar före kungens död av skottskadan, och fastställdes där; medaljen visar på fransidan en krönt kvinna, symboliserande Sverige ("Moder Svea") i antik dräkt, som står vid en segerkolonn, prydd med skeppsstävar, hållande i vänster hand – som hon stöder på den svenska vapenskölden – en segerkrans, medan hon med den högra hänger en votivsköld med datum och år för segern på kolonnen. Omskriften och den i avskärningen prisar kungens seger och freden, som hyllas av riksdagen 1792. Denna medalj blev inte färdig förrän 1793. Riksdagen hade, trots de dåliga finanserna, beslutat slå sex exemplar på guld för den kungliga familjen.²³

En medalj som hyllar, för att citera Hildebrand, "Konungens återkomst från Finland, efter slutad fred, i Augusti 1790", slogs på uppdrag av Lunds stifts prästerskap (initiativtagare var domprosten Petrus Munck) i oktober 1790, graverad av Fehrman, förstås, och med samma åtsida som en av de tidigare.²⁴ Fransidan har en inskrift på latin, som hyllar kungen för hans segrar till lands och till sjöss och för freden. Kungen erhöll medaljen samma år den 20 december; den

Fig. 12. Johan Jacob Holmstedt (1770-1819) fick lilla Svensksundsmedaljen i guld och avancerade med tiden till sekundchef för Jämtlands fältjägare (1811-1816), varvid detta porträtt målades, tillskrivet Gustaf Andersson. Här bär han Svärdsorden och invid denna Svensksundsmedaljen i kedjelänkar. Värmlands museum. Fotograf okänd.

överlämnades av biskop Olof Celsius.

En kuriositet är den vid Nisshytte Bruk gjutna järnmedaljen, diameter 43 mm, som på åtsidan har kungens por-trätt taget från ett riksdalermynt, på fransidan *Minnet af Sjöslaget vid Swensksund d: 9. Julii 1790* på sju rader.²⁵

Källor

Krigsarkivet: Krigshandlingar 1788-1790, vol. 63 (= Förteckning 1790 nedan).

Krigsarkivet: Biografica (= KRAB nedan).

KMK:s och Riksbankens samlingar.

Anteckningar i KMK, däribland Torgny Lindgrens excerpter.

Statens Sjöhistoriska Museum, inventariet (Susanna Allesson-Nyberg tackas för efterforskningarna).

Samlingarna i Nationalmuseets Myntkabinettet, Helsingfors.

Dito i Åbo Landskapsmuseum.

Ericssbergs slott, mynt- och medaljsamlingen. Förteckning upprättad av Ulf Nordlind.

Linköpings Stiftsbibliotek, mynt- och medaljsamlingen. Förteckning upprättad av Ulf Nordlind.

Uppgifter från Tuukka Talvio, Myntkabinettet, Helsingfors, Tom Bergroth, Landskapsmuseet i Åbo, Jørgen Steen Jensen, Den kgl. Mønt- og Medailliesamling, Köpenhamn, Svein H. Gullbekk, Universitetets Myntkabinett, Oslo.

Litteratur

Ahlström 2004 = [Jarléns samling] *Auktion 69. Ahlströms Myntauktioner AB*. Stockholm 2004 [s. 85-141].

Alm 2000 = M. Alm: Bilden av kriget. Från Pumala till Värälä i Gustav III:s medaljhistoria. *Skärgårdflottan. Uppbyggnad, militär omvändning ... 1700-1824*. Falun 2000 [s. 373-390].

Alm 2002 = M. Alm: *Konungssord i elfte timmen. Språk och självbild i det gustavianska enväldets legitimitetskamp 1772-1809*. Ak. avh. Malmö 2002.

Areen 1938 = E. E. Areen: *De nordiska ländernas officiella belöningsmedaljer*. Stockholm 1938.

Areen 1942 = E. E. Areen: *De svenska tapperhetsmedaljerna*. *NNÄ* 1942, s. 39-59.

Bergroth 1987 = T. C. Bergroth: Hyötyä ja huvia – keräilyä, oppimista ja tietoa. *Aboa, Turun Maakuntamuseo, Vuosikirja / Åbo Landskapsmuseum, Årsbok*, 51. Åbo 1997.

Berättelse 1791 = L. von Hauswolff: Berättelse om Högtidligheten, då Medaillen utdeltes åt de Herrar Officerare, som bivistat Segrarne vid Fredricshamn den 15 Maji och uti Swensksund en 9 Julii 1790. *Historiska Bokhandelns Almänna Tidningar* nr 38 och 39, 1791.

Bruuns samling = L. E. Bruuns mønt- og medailliesamling ... København 1928.

Bäcksbäcka = Christina Bäcksbäcka: Viceamiral Carl Olof Cronstedts hem. *Finska Formminnesföreningens tidskrift* 102. Helsingfors 1995.

Eklund 1966 = *Finlands Gustaviad*. Utställningskatalog 1966.

Hafström 1933 = G. Hafström: Fredriks-hammns- och Svensksundsmedaljerna. *Meddelanden från Marinstabens sjöhistoriska avdelning*, nr 4, Karlskrona 1933.

Hagander 1998 = *Från malm till mynt och medalj. Svenskt guld och silver ur Julius Haganders samling*. Utställningskatalog. Stockholm 1998.

Hildebrand = B. E. Hildebrand: *Sveriges svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*. Del I-II. Stockholm 1874-1875.

Hirsch = Hirsch Mynthandel AB, auktion nr 4. Stockholm 1976.

Hochschild = Rutger Fredrik Hochschilds memoarer, utgifna af Henrik Schück. Andra delen (1909).

Holmberg = Holmbergs myntauktioner, Stockholm. Här avses nr 130 (1924), 10-11 nov. 1924.

Holmquist 1998 = K. Holmquist: *Revolutionsringar, dosor och faddertecken. Katarina den stora och Gustav III. Nationalmusei utställningskatalog nr 610*. Helsingborg 1998, s. 548-555.

Jägerskiöld = S. Jägerskiöld: *Svensksund. Gustaf III:s krig och skärgårdflottan 1788-1790* (1990).

Kinberg = A. Kinberg: *Gotländska släp-ter* (1889).

KMK = Kungl. Myntkabinetten, Stockholm.

KMK dubletter = *Förteckning öfver en samling medaljer ur Kongl. Myntkabinetts duplettförråd [...]* offentlig auktion i Stockholm [...] i H. Bukowskis lokal [...] 18 september 1895 [...] och följande dagar. Stockholm 1895.

Kungliga Serafimerorden = P. Nordenvall: *Kungliga Serafimerorden 1748-1998. På uppdrag av Kungl. Maj:ts Orden*. Borås 1998.

Lagerqvist 1993 = L. O. Lagerqvist och N. Åberg: *Gustaf Eriksson (Vasa) i Dalarna. Minnen, myter och monument*. Stockholm 1993.

Lindgren 1941 = T. Lindgren: Riksbankens medaljstamplar. *NNÄ* 1941, s. 135-149.

Lindgren 1981 = T. Lindgren: Ständernas medalj 1792 över segern i Svensksund. *SNT* 1981, s. 132-136.

Löfström 1933 = K. Löfström: *Kungl. Medaljen Illis quorum meruere labores*. Stockholm 1933.

Löfström 1960 = K. Löfström: Fredrikshammns- och Svensksundsmedaljerna. *Meddelande XXI från Kungl. Armémuseum*. Stockholm 1960.

NM = *Numismatiska Meddelanden*, utgivna av Svenska Numismatiska Föreningen. Stockholm.

NNÄ = *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, utgiven av Nordisk Numismatisk Union.

Nyberg = Emil Nyberg: *Gotländsk släktbok* (1910).

Oldenburg 1878 = [Magnus Lagerberg:] Till hvarje för Fosterlandets Höga Minnen nitälskande medborgare i Göteborgs stad [= *H. Oldenburgs samling av svenska medaljer*]. Göteborg 1878.

Pählsson 1987 = L. Pählsson: Svenska officiella belöningsmedaljer. *SNT* 1987:1, s. 4-7.

Quadra 1998 = *Quadra. Klenoder i Kungl. Myntkabinetten / Tresures in the Royal Coin Cabinet*. Stockholm 1998 [spec. artiklar s. 92f, 99f, 136 f.].

Rasmuson 1935 = Nils Ludvig Rasmuson: *Varia rörande medaljer. Moneta I*. Malmö 1935.

Reggi = *Kungl. Göta Artilleriregemente*. II. Regementets personhistoria 1794-1962. Göteborg 1962.

Riksdagen 1935 = *Riksdagshistoriska utställningen*. Stockholm 1935.

v. Rosenstein = Ur Nils von Rosensteins brevsamling... utgifna af Henrik Schück. *Svenska memoarer och bref* IX (1905).

SBL = Svenskt biografiskt lexikon, 1-.

Schwabacher 1965 = W. Schwabacher: Några kommentarer till en emaljrad guldmaljong med drotning Kristinas porträtt. *NM* XXX (1965), s. 224-230.

Skådepenningar 1858 = *Skåde-Penningar öfver de Förmånsta Händelser som tillhöra Konung Gustaf III:s historia*. Utgiven av B. E. Hildebrand, Kungl Vitter-

hets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm 1858.

SNF = Svenska Numismatiska Föreningen, Stockholm.

SNT = *Svensk Numismatisk Tidskrift*, utgiven av Svenska Numismatiska Föreningen.

Svensson 1966 = Mynt och medaljer ur Sven Svenssons samling... Offentlig auktion... 1966. *AB Hirsch Myntauktioner* [1]. Stockholm 1966.

Svensson 1967 = S. A. Svensson: Schoultz, Johan Tietrich. *Svenskt Konstnärslexikon* V (1967), s. 81 och färgplansch.

Sv. Ätt. = *Svenska Ättartal*, utg. av V. Örnberg, 5-14 (1889-1908). Register utg. av G. Clemensson (1939).

Wallis 1886 = E. Wallis: Stockholm 1791. Skildradt af två fransmän. *Ny Illustrerad Tidning* nr 48, 27 nov. 1886. Stockholm (s. 398f).

v. Warnstedt 1948 = Chr. v. Warnstedt: Tapperhetsmedaljörer vid Smålands Lätta Dragonregemente 1789-1814. *Genealogisk Tidskrift* ärgång 3:1 (= Band I:VIII), Stockholm 1948.

v. Warnstedt 1971 = Chr. v. Warnstedt: Tapperhetsmedaljerade vid Kungl. Göta Artilleriregemente åren 1813-1820. *Västsvensk genealogi och personhistoria. Utgiven av Västra Sveriges Genealogiska Förening*. Göteborg 1971.

v. Warnstedt 1974 = Chr. v. Warnstedt: Medaljerna för Tapperhet till Sjöss. *Forum Navale. Skrifter utgivna av Sjöhistoriska Samfundet* nr 29. Stockholm 1974.

v. Warnstedt 1975 = Chr. v. Warnstedt: Smålandskavalleriets tapperhetsbelöningar. Kungl. Smålands Husarregementets historia. Eksjö 1975. [Även som utökad och reviderat särtryck, *Genealogiska Småskrifter nr 2*, utgivna av Sveriges Släkthistoriska och Heraldiska Samfund] v. Warnstedt 1977 = Chr. v. Warnstedt: Distinktionstecknet för Tapperhet till Sjöss. *Forum Navale* nr 31. Stockholm 1977.

v. Warnstedt 1992 = Chr. v. Warnstedt: Kungliga svenska tapperhetsmedaljer. *Släkthistoriskt Forum* 1992 nr 4.

v. Warnstedt och Lagerqvist 1985 = Chr. v. Warnstedt: Hans Majestät Konungens medalj och dess föregångare 1649-1660. Lars O. Lagerqvist: Numismatisk kommentar. *Myntkontakt/SNT* 1985, s. 167-169.

Ättartavlor = G. Elgenstierna: *Den introducerade svenska adelns ättartavlor* I-IX. Stockholm 1925-1936.

Noter

- ¹ Som bekant utdelas många medaljer och plaketter utan bäranordning, "att förvaras", som uttrycket lyder, inte minst inom idrotten, akademier och lärda samfund (Nobelmedaljerna!) och föreningar. Av sparsamhetsskäl är dessa ofta av brons och sedan försilverade ("silvervalör") eller förgyllda ("gulvalör").

² Hildebrand I nr 10-13, Areen s. 53.

³ För Johan III se Hildebrand I nr 7, Areen s. 54, för Karl IX, Hildebrand I nr 3, 20-21, Areen s. 54f., Quadra s. 92f.

⁴ Gustav II Adolfs nästan otaliga, varierande "Gnadenpenninge" skall inte räknas upp här men återfinns i stort antal i Hildebrand I, även behandlade av Areen s. 56f., Quadra s. 99f. Kristinas vackra medalj från minderårigheten, se Schwabacher 1965.

⁵ Se v. Warnstedt och Lagerqvist 1985.

⁶ Det finns en allmän översikt om detta hos Areen 1938 med tankar om varför de krigiska Karlungarna aldrig delade ut hedersbevisningar avsedda att bäras. Se också en uppsats av den samme i *NNÄ* 1942.

⁷ Om ordnarna och om Serafimermedaljen se Kungliga Serafimerorden s. 11ff och 56ff, om enbart medaljen Areen s. 59f. En allmän översikt från 1748 hos Löfström 1933, s. 9ff, senare dock korrigerad av Areen på en del punkter. Moderna förhållanden (1980-talet) se Pählsson 1987.

⁸ Om dessa se Hildebrand II i förteckningen angivna nummer samt Areen s. 60ff.

⁹ Hildebrand II nr 58, Areen saknar den; se också Hagander 1998 s. 3.

¹⁰ Hildebrand II nr 30-33.

¹¹ Om dessa medaljer och tecken se Areen s. 63ff, Quadra s. 136ff, Holmquist 1998 samt bilder av faddertecken i *NNÄ* 1937 (försättsplansch) och Riksdagen 1935.

¹² Areen s. 67ff., Lagerqvist 1993 s. 47ff., Ahlström auktion 69 nr 669. Detta sistnämnda exemplar – härstammande från Timmermansorden, troligen tillbytt av Sven Svensson och via SNF (auktion 1995 nr 420) och Pedersens mynthandel förvärvat av Jarlén – uppmärksammades icke av mig när jag skrev om sagda medalj. Det finns alltså tre exemplar "ute", om man då bortser från dem som ligger i reserv i KMK.

¹³ Areen s. 72ff., Löfström 1933.

¹⁴ För medaljen se Hildebrand II, s. 277 nr 3; finns i guld resp. silver i KMK. Utdelning och fyra burna silverexemplar, se Lindgren 1941 s. 141f. För Distinktionstecknet, se Areen s. 70f., v. Warnstedt 1977, s. 120ff. Exemplar av bägge tecknen finns i Livrustkammaren. När storamiralsämbetet indrogs 1797 upphörde utdelningen av Distinktionstecknet.

¹⁵ Det finns mycket skrivet om tapperhetsmedaljerna alltsedan Hildebrand II (Gustav III nr 103-104, Gustav IV Adolf nr 31-32, Karl XIII nr 25-28). De sist utdelade (från ca 1890 och t.o.m. 1914-1915) har en kunglig krona som bäranordning. Förläning skedde förstas för tapperhet i utländsk krigstjänst. Se även Löfström 1953, Lagerqvist 1981, v. Warnstedt 1948,

1971, 1974 (en grundlig utredning), 1975, 1992.

16 Hafström 1933, Rasmusson 1935. Vad beträffar förslaget ritades det av Masreliez "enligt den modell som blifvit sänd" (varvid "modell" bör betyda ritning e. dyl.). Se v. Rosenstein s 31f.

17 Berättelse 1791.

18 Wallis 1886, vars översättning använts här. För denna hänvisning tackar jag vår redaktör Monica Golabiewski Lannby. *Anm.* Greve Adam Ludvig Lewenhaupt hörde till dem som fick "stora Svensksundsmedaljen" vid denna utdelning (Löfström s. 92), dessutom den frånvarande greve Sten Lewenhaupt (se bilagan nedan, saknas hos Löfström). Det bör påpekas, att det är grevliga ätten nr 2 som framträder vid ceremonin; kungen och huvudmannen för grevliga ätten nr 1, Magnus Fredrik Brahe (1756-1826), var ovänner och försonades först när Gustav låg för döden i mars 1792.

19 Skådepenningar 1858; Alm 2002. Om utdelningen se också Hochschild s. 173f.

20 Hirsch Mynthandels auktion nr 4, Stockholm 1976, nr 466. Vi skall återkomma till detta. För uppgifter om exemplar i Finland tackas överintendent Tuukka Talvio och 1:e intendent Tom Bergroth och i Livrustkammaren 1:e intendent Nils Drejholt. En flitig hjälpare har Ulf Nordlind varit, som vanligt vill författaren tillägga. Anteckningar av Nils Ludvig Rasmusson har också kommit till nytta.

21 Hildebrand II nr 67 resp. nr 30.

22 Hildebrand II nr 81. Ett guldexemplar (unik) förvaras i Linköpings stiftsbibliotek. 97,58 g. Som påvisats av Nordlind var det kungens personliga gåva till domprosten Samuel Älf (1727-1799), en kungatrogen präst som prisat Gustavs segrar på latin. Adolf Fredrik Älf (1769-1797), fänrik vid Arméns flotta, fick lilla Svensksundsmedaljen, trolden nr 4E ovan. Löfström s. 95. Han var domprostens son.

23 Hildebrand II nr 83, Lindgren 1981.

24 Hildebrand II nr 91, åtsida som nr 67.

25 Hildebrand II nr 84. Tre liknande gjutna medaljer till minne av sjöslaget vid Hogland 1788 göts också där, Hildebrand II nr 69-71. Det kan noteras, att Hildebrand skrivit i sitt manus, att storsamlaren Nescher kom över medaljen nr 84 vid besök i Säter och där fick veta, att den gjutits vid Nisshytte bruk.

BILAGA

Tillägg till Löfström 1960, förteckning över dem som belönats för deltagande vid Fredrikshamn- och Svensksundslagen.

Med "Förteckning 1790" nedan avses listan i Krigsarkivet vol. 63, se arkivlistan ovan. Sidnumrering med bokstaven A (ex. "134A") avser baksidan till föregående sida.

Nämnda lista 1790 upptar också, inkonsekvent nog, ett antal som fått mindre medaljer i guld och av dem saknas några i Löfström. De är givetvis medtagna här.

Oftast men inte alltid anges hur medaljen utdelats. Saknas sådan uppgift är ibland tillagt "Död" eller "Drunknad" och vid ett tillfälle att vederbörande inte skulle få medaljen. När uppgift om utdelning helt saknas att detta angivet nedan. Dessa personer kan ha hört till dem vars medaljer påträffades 1812 och aldrig utdelats, varvid en noggrann undersökning utfördes (v. Warnstedt 1974 s. 46). För stor hjälp med identifieringen tackas Hans Gillingstam och Lars-Olof Skoglund.

Fartygstemer:

Hemmema (av Hämeenmaa, Tavastland) = väl bestyckad tremastare

Kanonjolle = Rodd- och seglingsbar, grundgående jolle, väl bestyckad

Kanonslup = i för och akter bestyckade slupar med två nedfällbara master

Pojama (av Pohjanmaa, Österbotten) = bestyckad tvåmastare

Turuma (av Turunmaa, Åboland) = kraftigt bestyckad, tremastad tvåäckare

Udema (av Uusimaa, Nyland) = bestyckad, tremastad skärgårdsfregatt

Härtill kom kanonbarkass och mörsarbarkass samt de många galärerna (med segel och roddare), de sistnämnda med två master utom Seraphimsorden, som byggts om med tre. Fredrik Henrik af Chapman stod för många av konstruktionerna alltsedan 1760. De egentligen föräldrade galärerna var äldst. Se Jägerkiöld s. 19-24.

Fredrikshamn, större medaljen i silver (Hildebrand 75)

Bruse, underskeppare, ombord udenma [= skärgårdsfregatten] Gamla, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

N. Djur, underskeppare ombord galären Östergöthland, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

A. Grönvall, överskeppare, ombord galären NordstjerneOrden, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

A. Knot, överskeppare, ombord galären Ehrenpreuss, antecknat "Död". Förteckning 1790 s. 135.

Claes Kullenberg (1764- efter 1815), i tjänst sedan 1771 (då skeppsgosse vid Arméns Flottas finska eskader), styckjunkare 1790 vid Stockholms Eskader och deltog i slaget vid Fredrikshamn och Viborgska gatloppet 1790, för vilket han fick Fredrikshamnmedaljen i silver. Senast känd som flaggkonstapel (1815). v. Warnstedt 1974 s. 90.

Lönngren, underskeppare, ombord galären Dalarne, ingen notis om att ha utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

Namnlös, underskeppare ombord pohjama [= tvåmastat fartyg] Brynilda, ingen

notis om att denne utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

Svensksund, större medaljen i silver (Hildebrand 77)

Björkman, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 30, ingen notis om att medaljen erhållits.

Brandt, underofficer, ombord kanonjollen nr 63, ingen notis om medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 134.

Johan Henrik Bredberg (1763-1825), sergent vid Göteborgs Garnisonsregementet senast 1790, fick såväl Tapperhet till sjöss som Svensk-sundsmedaljen i silver. Vid sistnämnda slag tjänstgjorde han på kanonslup nr 109 båda dagarna, trots ett sår i sidan av en kanonkula; uppbringade en rysk kutter och två galärer tillsammans med en annan slup. Blev till sist styckjunkare. v. Warnstedt 1971 s. 202, 205 f.

Dickelman [läsning osäker], underofficer, ombord kanonjollen nr 51, utfått medaljen Pommern "Gen.Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 133A.

Ba: (?) Elfstadius, överskeppare, ombord hemmema [= tremastaren] Styrbjörn, ingen notis om att ha utfått medaljen.

Enggren, lärstyrman, ombord kanonjollen nr 59, notis om var och hur medaljen utdelats saknas. Förteckning 1790 s. 134.

P. E. Essén, överskeppare, ombord galären Jämtland, ingen notis om att ha erhållit medaljen. Förteckning 1790 s. 135A.

G. Forsgren, sergent, ombord galären Jämtland, ingen notis om hur och var medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 133.

Fölschov, styrman, ombord kanonjollen nr 59, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

O. Griss (?), överskeppare, ombord hemmema [= välutrustad tremastare] Starkotter, utfått medaljen vid eskadern i Stockholm.

S. Grönberg, överskeppare, ombord galären Nykjöping, utfått medaljen vid eskadern i Stockholm. Förteckning 1790 s. 135A.

Grönberg, högbåtsman, ombord kanonjollen nr 62, ingen notis om var och hur medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 134.

Helin, högbåtsman, ombord kanonjollen nr 64, ingen notis om att medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 134.

Herlitz, överstyrman, ombord Norrköpings kanonjolle nr 5, utfått medaljen i Stockholm. Identisk med sjökaptan Gabriel Timotheus H (1764-1812), känd för stora kroppskrafter och som vissångare med hiskliga svordomar. Medaljen hänger på Skeppargilletts i Visby "Välkomst". Nyberg s. 241, Kinberg s. 278. Förteckning 1790 s. 134.

Hollfreter, styrman, ombord kanonjollen nr 53. Enligt Förteckning 1790 s. 133A utfick han aldrig medaljen, anledning ej angiven.

Holmström, överstyrman, ombord kanonjollen nr 56. Tycks inte ha fått medaljen;

kan vara drunknad 1794 liksom Kamp nedan. Förteckning 1790 s. 133A.

Högelin, högbåtsman, ombord kanonjollen nr 61, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 134.

Hök, sergeant, ombord mörsarbarkassen nr 2, ingen notis om att ha utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 134A.

G. Justin, sergeant, ombord galären Nyköping, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Förteckning 1790 s. 133.

Kamp, överstyrman, ombord kanonjollen nr 56. Drunknad 1794, torde aldrig ha fått medaljen. Förteckning 1790 s. 133A.

Karpeus, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 50, utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1. Förteckning 1790 s. 133A.

Kraft, underofficer, ombord kanonjollen nr 62, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

Lenning, styckjunkare, ombord kutterbriggan Alexander, erhållit medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 133.

Lilja, Kongl. Flaggkonstapel, ombord ammunitionsbåt, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 134A.

Lindström, sergeant, ombord kanonjollen nr 48, utfått medaljen i Åbo "enl. skrivf. n: 3". Förteckning 1790 s. 133A.

Lyckman, sergeant, ombord galären Hellsingland, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Förteckning 1790 s. 133.

Lühr, överstyrman, ombord kanonjollen nr 49, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 133A.

Löfgren, styrman, ombord kanonjollen nr 57, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

Meurling, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 16, utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1. Kan vara identisk med sedermera fältväbeln Lars Johan M (1753-1827), Kalmar regemente, SBL XXV, s. 443. Förteckning 1790. s 133A.

Is: Mineur, överskeppare, ombord galären Helsingeland, antecknat "Död". Förteckning 1790 s. 135.

Namnlös, underskeppare, ombord kutterbriggan Alexander, ingen notis om att ha utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

Nordlund, överstyrman, ombord kanonjollen nr 13, ingen notis om var och hur han erhållit medaljen. Förteckning 1790 s. 133.

Qwick, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 46, utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1.

Rejk, underofficer, ombord kanonjollen nr 60, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

Renström, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 10, utfått medaljen i Stockholm "enl. quitto". Förteckning 1790 s. 133.

Rickert, styrman, ombord kanonjollen nr 58, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

Scherman, styckjunkare, ombord kanonslupen nr 117, ingen notis om att ha utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 134A.

Georg *Friedrich* von Seitz (1740-1830), född i Frankenstein (Schlesien, numera Polen), död av ålderdomssvagheter i Landskrona. Han var vid nio års ålder upphöjd till tysk-romersk adelsman (väl för faderns förtjänster) och kom redan 1751 i svensk tjänst, sedan 1773 vid Konungens eget värvade regemente, fältväbel 1778, fick Distinktionstecknet 1789 och deltog året därpå vid Svensksund, för vilket han fick silvermedaljen. Till sist var han bataljonsadjutant i Landskrona och när han fick avsked 1829 hade han 77 år i militärtjänst bakom sig! Se v. Warnstedt 1977 s. 133.

Schultz, underofficer, ombord kanonjollen nr 61, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

Sele, överskeppare, ombord kanonjollen nr 52. Enligt Förteckning 1790 s. 133A utfick han aldrig medaljen; anledning ej angiven.

Adolph Peter von Si[e]ttman[n] (1768-1844), förare vid Göteborgs Garnisonsregemente 1787. Deltog i striderna 1790 och fick för Tapperhet till sjöss och Svensksundsmedaljen i silver. Löjtnant vid artilleriet 1801, slutade som major. v. Warnstedt 1971 s. 202; Reghi nr 71.

Sjöblom, högbåtsman, ombord kanonjollen nr 60, utfått medaljen Stockholm "no. 5". Förteckning 1790 s. 134.

Skotte, underofficer, ombord kanonjollen nr 64, ingen notis om att medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 134.

A. F. Smidt, underskeppare, ombord udenma [= skärgårdsfregatten] Ingeborg, antecknat "Död". Förteckning 1790 s. 135.

Starck, högbåtsman, ombord kanonjollen nr 63, ingen notis om att medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 134. Kan vara Bernt Otto S (1767-1826), som blev anställd 1784, fänrik i Arméns Flotta två veckor efter Svensksund. Åttartavlor VII s. 545. Dog barnlös i Stockholm. Jfr C. M. och A. R. Starck s. 43.

Stenberg, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 11, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 133.

Strand, styckjunkare, ombord hemmema [= bestyckade tremastaren] StarkOtter, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Förteckning 1790 s. 133.

P. A. Svensson (1773- efter 1810), underlöjtnant vid Orlogsfloktan 1809, deltog i slaget vid Svensksund 1790 och fick då silvermedaljen, troligen den större. För insatser 1809 (Ume älv och Ratan) fick han 1810 guldmedaljen för Tapperhet till sjöss. Hade redan (sedan 1790) samma i silver. v. Warnstedt 1974 s. 82.

Trapp, underofficer, ombord kanonjollen nr 57, erhållit medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 134.

Veisman, styckjunkare, ombord galären Westervik, ingen notis om hur eller var medaljen utdelats. Förteckning 1790 s. 133.

Vellingk, sergeant, ombord kanonjollen

nr 14, utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1. Förteckning 1790 s. 133A.

Vennström, medelstyrman, ombord kanonjollen nr 1, utfått medaljen Pommern "Gen. Gouv. n: 8". Förteckning 1790 s. 133A.

Viberg, lärstyrman, ombord kanonjollen nr 58, erhållit medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 134.

Jacob Wilde (1770- efter 1821), i tjänst sedan 1789 vid Arméns Flotta, sergeant, vid Svensksund ombord galären Halland, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta); styckjunkare 1796, tjänstgjorde flera följande krig, fick Tapperhet till sjös i silver 1808, tog avsked 1817. v. Warnstedt 1974 s. 95f. Förteckning 1790 s. 133.

Volter, underofficer, ombord kanonjollen nr 52. Enligt Förteckning 1790 s. 133A utfick han inte sin medalj, anledningen ej angiven.

Åkerlund, överskeppare, ombord galären Westervik, ingen notis om att ha erhållit medaljen. Förteckning 1790 s. 135A.

Åkerstedt, överskeppare, ombord galären Halland, antecknat "Död". Förteckning 1790 s. 135.

Öman, överskeppare, ombord kanonjollen nr 53. Enligt Förteckning 1790 s. 133A fick han aldrig medaljen, anledning ej angiven.

L. Österlund, styckjunkare, ombord hemmema [= bestyckade tremastaren] Styrbjörn, ingen notis om hur och var medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 133.

Ytterligare fyra av Kongl. Livgardets underofficerare erhöill silvermedaljen genom överstelöjtnant Liljehorn. De hade tjänst ombord hemmema [= bestyckad tremastare] Starkotter och utfick medaljerna i Stockholm. Deras namn finns inte med i Förteckning 1790 s. 134A.

Svensksund, mindre medaljen i guld (Hildebrand 78)

Grén, fänrik på kanonjollen Norrköping 1. Förteckning 1790 s. 134.

Johan Jacob Holmstedt (1770-1819), volontär vid Kalmar regemente 1784, sergeant samma år; sekundadjutant 1785, deltog vid Hogland 1788 och Svensksund 1790 och fick för insatser vid sistnämnda slag lilla guldmedaljen; avancerade till löjtnant och övergick 1794 till Jämtlands dragonkår, där han blev kapten; ryttmästare vid adelsfanan 1795 och tillhörde 1796 livdrabantkåren; övergick till Skaraborgs regemente och blev major där och RSO 1809, kommandant på Karlstens fästning och till sist 1811-1816 sekundchef för Värmlands fältjagarregemente med överstelöjtnant titel; deltog även i krigen 1806-1807 och 1813; adlad 1815 men slöt själv sin ätt. Åttartavlor III s. 662. Vid studium av hans porträtt i Karlstad visar det sig vara Svensksundsmedaljen han erhållit, inte Tapperhet i fält som det anges i KRAB. Fig. 8.

Gustaf Insensstierna (1758-1819), löjtnant vid Göteborgs Garnisonsregemente sedan 1784, fick mindre guldmedaljen

efter Svensksundslaget. Till sist kapten vid Göta Artilleriregemente, avsked 1817. Åttartavlorna IV s. 14; v. Warnstedt 1971 s. 202; Reghi nr 63.

Carl Fredrik Key (1773-1817), Smålandsryttarna, korsett, belönad vid utdelningen 13.2.1791. v. Warnstedt 1975, s. 3 och 12.

Olivvelöf, fänrik på kanonjollen Norrköping nr 3. Sannolikt Jonas Olivvelöf (1761-1829), senare kofferdikaptan, gift och bosatt i Sundsvall. Indiko – kyrkböcker på nätet. Förteckning 1790 s. 134.

Schytt, fänrik, ombord Norrköpings kanonjolle nr 2. Kan möjligen vara den Hans Johan Schött, fänrik vid Arméns Flotta, som Löfström 1960 s. 94 förtecknar. Förteckning 1790 s. 134.

Vellingk, flaggkonstapel på udenma [= skärgårdsfregatten] Ingeborg. Förteckning 1790 s. 133.

Svensksund, mindre medaljen i silver (Hildebrand 78)

Matts Appelbom (1765-efter 1821), underskeppare vid Arméns Flotta 1810, "Kännare af mindre fartygs takling. Skrifver och räknar dåligt". Deltog vid Svensksund 1790 som menig och fick medaljen i silver, säkerligen den mindre storleken. v. Warnstedt 1974 s. 86.

Jakob Wilde (1770-efter 1821), i tjänst vid Arméns Flotta 1789, examen 1790, deltog på galären Halland i Svensksundslaget och fick silvermedaljen. Han blev 1796 styckjunkare och deltog 1808 i flera bataljer, 1815 chef på kanonslupen Fredriksund och fick avsked 1817 (för "Öfvervåld i Wackten") och pension från 1816, som han inte lyfte 1820 (avliden?). v. Warnstedt 1974 s. 95f.

Fredrikshamn och Svensksund, större medaljen i guld (Hildebrand 79)

Konung Gustav III (1746-1792). Guldmedaljen buret i en kedja med fyra länkar. Fig. 7. Han bär den i kistan i Riddarholmkyrkan.

Greve Sten Lewenhaupt (1750-1794), kaptenlöjtnant vid Livdrabanterna, se ovan s. 34, var den förste som skulle ha fått denna medalj efter kungen, men var inte närvarande.

Johan Frans Pollet (1729-1802), generallöjtnant. Förmodligen utdelad 13.2.1791. Pollet innehade Gustav III:s tubbkare, som han försåg med en inskrift på franska. Jägerskiöld s. 132. Medaljen tillhör KMK, se nr 5 B ovan. Fig. 6.

Fredrikshamn och Svensksund, större storleken i silver (Hildebrand 79)

Bruselius, sergeant, ombord kanonjollen nr 29, ingen uppgift om var och hur medaljen utdelats. Förteckning 1790 s. 131A.

Bäckström, sergeant, ombord galären Calmar, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Förteckningen 1790, s. 131.

Dammestr[öm?], överstyrman, ombord kanonjollen nr 65, ingen uppgift om var

och hur medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 131A.

Detrell, sergeant, ombord kanonjollen nr 6, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. [131A].

R. Fischer, sergeant, ombord galären Nerike, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Förteckning 1790 s. 131.

Flodman, överstyrman, ombord kanonjollen nr 33, ingen uppgift om var och hur medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 131A.

Förssman, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 18, utfått medaljen Stockholm nr 9. Förteckning 1790 s. 131A.

J. K. Grönvall, underskeppare, ombord galären v. Seth, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 134A.

A. Haglund, överskeppare, ombord galären Wrede, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

Halldén, styckjunkare, ombord udenma [= skärgårdsfregatten] Thorborg, utfått vid Sveaborg nr 1. Kan vara Is[ak] Hallén (1765-1821), senare underlöjtnant vid Arméns Flotta (finska avd.), f. i Vichtis, d. i Borgå. Jfr Åttartavlorna VIII, s. 793, tab. 19, för hans 2:a hustru (von Willebrand). Förteckning 1790 s. 131.

Isr.: Hallén, underskeppare, ombord udenma [= skärgårdsfregatten] Thorborg, ingen notis om att han skulle ha utfått medaljen. Kan vara samme Is[ak] Hallén (1765-1821), senare underlöjtnant vid Arméns Flotta (finska avd.), f. i Vichtis d. i Borgå. Jfr Åttartavlorna VIII s. 793 tab. 19 för hans 2:a hustru (von Willebrand). Förteckning 1790 s. 134A.

Hellberg, underskeppare, ombord galären Stockholm, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

C. G. Hellsten, sergeant, ombord kanonjollen nr 27. Ingen notis om hur och när medaljen erhållits. Förteckning 1790 s. 131A.

Joh. Hellsten, sergeant, ombord kanonjollen nr 9 den 15 maj, nr 5 den 9 juli, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 131.

David Herlitz (1768-1832), överskeppare, ombord galären Nerike, ingen notis om att han skulle ha utfått medaljen, troligen emedan han fått för tapperhet till Siös, som sedan länge hänger på Skeppargilletts i Visby "Välkomst". Han blev tullinspektör i Ljugarn och Slitehamn, sjökaptan m.m. Nyberg s. 242. Förteckning 1790 s. 134A.

Hesselius, sergeant, ombord turuma [= tremastade tvåäckaren] Norden, utfått medaljen i Helsingfors. Förteckning 1790 s. 131.

Krumhorn, sergeant, ombord kanonjollen nr 28, utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1. Carl Gustaf K (d. 1803) var g m Sara Lovisa von Düben, se Åttartavlorna II s. 367a. Förteckning s. 131A.

Kumlander, styckjunkare, ombord galären Svärds Orden, utfått medaljen i

Stockholm (Arméns Flotta). Förteckning 1790 s. 131.

Lagerros, sergeant, ombord kanonjollen nr 8, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 131A.

Lilja, överstyrman, ombord kanonjollen nr 21 den 15 maj, nr 15 den 9 juli, utfått medaljen vid f.d. Sveaborg nr 1. Förteckning 1790 s. 131.

Jöran (?) Lybeck, underskeppare, ombord turuma [= tremastad tvåäckaren] Norden, ingen notis om att han skulle ha utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 134A.

Jakob Mangström (1780-efter 1845), sergeant, född i Nyland, antagen vid Arméns Flotta 1780, deltog i båda slagen 1790 (kanonjollen nr 23) och därefter dekorerad i Stockholm; styckjunkare 1800, senare (1816) vid 2:a kompaniet i Stockholm och ännu i tjänst 1823, åtnjöt pension från 1816. v. Warnstedt 1974 s. 91. Förteckning 1790 s. 132.

Elias Nemlander (1766-1823), i tjänst vid Arméns Flotta sedan 1787, styckjunkare och chef på kanonjollen nr 32 under slagen och bataljerna vid Fredrikshamn, Viborg, Kogvisto kyrka, Viborgska gatloppet och Svensksund, för vilket han fick silvermedaljen, utdelad f.d. Sveaborg nr 1; var senare på Sveaborg 1808 och i rysk fångenskap till 1810, under 1815 chef på kokbåten nr 26. Han fick också silvermedaljerna för tapperhet till sjöss och i fält samt pension från 1816. v. Warnstedt 1974, s. 55, 93. Förteckning 1790 s. 132.

Norman, styckjunkare, ombord galären Taube, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 131.

Joh. Odin, överskeppare, ombord galären Callmar, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 135.

Play (?), överskeppare, ombord galären SvärdsOrden, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 134A.

Reddelin, styckjunkare, ombord kanonjollen nr 16 den 15 maj och nr 47 den 9 juli. Ingen notis om när och hur han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. [131A].

Rydman, sergeant, ombord kanonjollen nr 3, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 131.

Rönning, sergeant, ombord galären von Seth. Utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 131.

P. Rönquist, överskeppare, ombord galären Småland, antecknat "äterlemnad – får ej". Förteckning 1790 s. 135.

Schmitt, sergeant, ombord galären Småland, utfått medaljen i Stockholm. Förteckning 1790 s. 131.

Johan Tietrich Schoultz (1754?-1807 i Finland), styckjunkare, bataljmålare, ombord galären Seraphims Orden, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Schoultz, om vars barndom man inte vet så mycket, blev anställd vid tolv års ålder 1776 vid Arméns Flotta och deltog i de stora slagen 1788-1790, med tiden bärande den långa titeln uppbördsstyckjunkare. Ombord på Seraphims Orden var kungen

ofta i sin egenskap av högste befälhavare liksom hela tiden flaggkaptenen med sin stab. Schoultz hade alltså den bästa möjliga överblick över alla stridshandlingar. ”Mycket tyder på att en stor del av S:s i den svenska sjökrigshistorien unika reportage skissats i krutröken” (Svensson 1967). Bortåt ett nittiotal verk från Gustav III:s ryska krig 1788-1790 är kända och har väl alla mer eller mindre beordrats av kungen själv. Han målade också för den blivande Karl XIII och för Gustav IV Adolf. Se också Eklund 1966 och Jägerskiöld. Förteckning 1790 s. 131.

Carl Olof Schröder (1761- efter 1816), i tjänst sedan 1788 vid Arméns Flotta, styckjunkare, överstyrman, senare (1807) underskeppare vid Stockholms eskader, pension från 1816. ”Känner takling af mindre fartyg. Skrifver och räknar dåligt”. Fick silvermedaljen för deltagande i båda slagen 1790 (tjänstgjorde på kanonjollen nr 12, medaljen utdelad i Stockholm) samt dito för tapperhet till sjöss. v. Warnstedt 1974 s. 56, 93. Förteckning 1790 s. 133.

Schyberg, sergeant, ombord galären Wrede, utfått medaljen i Stockholm. Kan vara sedermera löjtnant Sven Olof S (1764-1817), död som sidenbandshandlare i Stockholm. Sv. Ätt. 6 s. 338. Förteckning 1790 s. 131.

Jonas (?) Sillman (levde 1818), sergeant, ombord kanonjollen nr 4, erhöi medaljen vid Sveaborg nr 1. Förteckning 1790 s. 131. Kan vara densamme som varit underskeppare vid Arméns Flotta (1817) och då bodde i Malmö. Silvermedaljen för Tapperhet til siös 1809. v. Warnstedt 1974 s. 93.

Sjöman, sergeant, ombord galären Westgöthadal, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Troligen rör det sig om senare sjökaptan Carl Eric S (1749-1836), utnämnd till fänrik två veckor efter Svensksund. Sv. Ätt. 8 s. 292. Förteckning 1790 s. 131.

Sneck, sergeant, kanonjollen nr 22. Ingen notis om när eller var medaljen utdelats. Förteckning 1790 s. 131A.

Starck, sergeant, ombord kanonjollen nr 7, ingen notis om och var han utfått medaljen. Sannolikt identisk med den finlandsföde adelsmannen Carl Magnus S (1769-1829, död i Stockholm), sergeant vid Arméns Flotta 1784, styckjunkare 1789, avsked 1796, sergeant vid sjöartilleriet i Stockholm samma år. Noterat att han deltog i bägge sjöslagen. Förteckning 1790 s. 131A. Ättartavlor VII s. 545.

N. Söderquist, underskeppare, ombord galären Taube, antecknat ”Död”. Förteckning 1790 s. 135.

Erik Termaenius (1756- efter 1816), i tjänst hos Arméns Flotta 1777, korpral 1785, deltog i alla sjöbataljer 1788-1790 och fick silvermedaljen för Fredrikshamn och Svensksund, utdelad f.d. Sveaborg nr 1. Avancerade till styckjunkare och hade till sist 39 tjänsteår. Han fick även silvermedaljen för Tapperhet i fält (1789). v. Warnstedt 1974 s. 55, 94. Förteckning 1790 s. 131A.

Westberg, sergeant, på kanonjollen nr 26. Utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1. Förteckning 1790 s. 131A.

Westerlund, sergeant, ombord kanonjollen nr 31, utfått medaljen f.d. Sveaborg nr 1. Förteckning 1790 s. 131A.

M. Videgren, överskeppare, ombord galären v. Höpken, ingen notis om att han utfått medaljen. Förteckning 1790 s. 134A.

P. (?) Åhlbom, underskeppare, ombord SeraphimsOrden, utfått medaljen vid eskadern i Stockholm. Förteckning 1790 s. 134A.

Jac: Ålenning, överskeppare, ombord galären Wästgöthadal, utfått medaljen vid eskadern i Stockholm. Förteckning 1790 s. 134A.

Örtegren, sergeant, ombord galären von Höpken, utfått medaljen i Stockholm (Arméns Flotta). Förteckning 1790 s. 131.

En medaljanekdot från Gustav III:s tid

Skalden och kammarrådet Gustaf Fredrik Gyllenberg (1731-1808) hade ett förnämligt numismatiskt påbrå. Farbrodern Carl Gyllenberg (1679-1746), ägde en rätt betydande myntsamling, som donerades till Lunds universitet. En annan farbror, Fredrik Gyllenberg (1698-1759), skänkte 600 romerska mynt ur sina samlingar till Uppsala universitet. Kusinen, Henning Gyllenberg (1713-1775), räknade Ziervogel till sin tids största myntsamlare.

Att också Gustaf Fredrik haft vissa numismatiska kunskaper visas av att han år 1762 tillsammans med Carl Reinhold Berch blev förordnad att på ”kronans vägnar vara tillstådes” och inventera Lovisa Ulrikas myntsamling på Drottningholm. Hon hade nämligen erhållit ett lån av kronan, ”det hon aldrig tänkte betala, men hade för sin skuld begärt, att hennes rika myntkabinett skulle därför pantsättas”, skrev Gyllenberg i sina självbiografiska anteckningar.

Till Gyllenborgs arbetsuppgifter hörde också uppdraget i bankofullmäktige, i vilken befattning han en gång skulle uppvakta Gustav III. Banken hade låtit Gustaf Ljungberger gravera stampanna till en medalj, som utgivits i anledning av kungens besök vid institutionen den 27/5 1777 (Hild. 38).

Gyllenberg var känd för att tala oövertänkt och kom ofta av sig vid konversation med andra, särskilt när han blev nervös. Då han var van vid

Fredrikshamn och Svensksund, mindre medaljen i guld (Hildebrand 80)

Hardtman, flaggkonstapel på galären Stockholm. (Löfström s. 91 upptar en fänrik i Arméns Flotta vid namn Erik Haartman som fick lilla Svensksund i guld, alltså Hildebrand 78, men i så fall är det tre fel i antingen hans eller denna förteckning, 1790 s. 131, vilket knappast är möjligt.)

Alexander Reinhold Starck (f. 1762 i Finland, d. 1802 under utrikes sjöfart), Åbo, Arméns Flottas finska eskader, löjtnant 1789. Deltog i båda sjöslagen och erhöi, påstås det, ”dubbla GMt”, alltså två gånger Tapperhet i fält i guld, vilken inte existerade förrän 1808 och inte gavs till officerare förrän då. Han fick naturligtvis lilla guldmedaljen för deltagande i båda slagen (= ”dubbla GM”). Han tillhörde samma ätt som den C. M. Starck vi mött ovan och som fick större silvermedaljen. Ättartavlor VII s. 543f. □

att röra sig i hovets salar, och därutöver kände kungen väl, borde han väl inte ha visat någon större nervositet vid detta tillfälle. Nu bar det sig emellertid inte bättre, än att majestätet råkade vara på ett ovanligt dåligt humör, och utgöt sig omedelbart över medaljens i hans tycke usla porträtt:

— ”Vad skall detta heta, min herre? Bilden av mig är ju renons på all skönhet, att det snarast förefaller, som om min bankostyrelse velat bereda mig en *déconfiture* med att låta prägla medaljen. Vad skall detta heta, min herre?”

Gyllenberg, nervös och urskuldande, replikerade:

— ”Värdigas ej se till det tarvliga utförandet, utan till Ers Majestäts bankostyrelsens underdåniga vilja att visa Ers Majestät en skyldig uppmärksamhet, samt till att bilden på penningen, om än oskön dock för sin likhet med det höga originalet är värd att betraktas”.

Vad kungen svarade på detta förvirrade försvar av medaljens förtjänster är okänt. Man kan dock förmoda att han trots allt drog på smilbanden. BHn

Litteratur

Falk, H.: *Kavaljerer och damer. Personhistoriska pikantier*, s. 30f. Ystad 1937. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet, s. 50f. *NM XXXVI*. Uppsala 1987.

Wiséhn, I.: Skalden Gustaf Fredrik Gyllenberg – kontrollör vid inventeringen av Lovisa Ulrikas myntkabinett 1762. *SNT* 1988:9-10 s. 260 f. □

Carl XVI Gustaf på medalj. Vem som utfört medaljen är inte känt, men signaturen med bokstäverna E Γ (grekiska? E C?) kanske kan identifiera konstnären.
Foto Gabriel Hildebrand.

Carl XVI Gustaf på medalj

finns det många av. Själv får H M ofta ta emot sådana och det kan inte alltid vara lätt att se förtjust ut. Här ser vi nu ett exempel, som överlämnades för några år sedan till Kungl. Myntkabinettet. Tyvärr gjordes ingen anteckning och överlämnaren hade inte heller visitkort med sig, tycks det. Texten på bägge sidor är på engelska. Metallen är mässingsliknande brons, diametern 40 mm.

Årsida: HIS MAJESTY CARL XVI GUSTAF KING OF SWEDEN
medsols längs kanten, börjande nedtill. I mitten kungen en face i midjebild i uniform med ordensdekorationer, delvis svårtolkade. Under porträttet konstnärssignaturen E Γ.

Frånsida: • FOR SWEDEN – IN KEEPING WITH THE TIMES
medsols längs kanten, börjande nedtill. I mitten krönta stora riksvapnet i hermelinsprytt vapentält och med vapenhållande, stående lejon, vapenskölden med serafimerkedjan.

Randen är slät. Orderna är illa återgivna, särskilt Vasaordens kraschan – om det nu skall vara den. Konstnärssignaturen är mig obekant.

Nu en liten vädjan: kan någon läsare identifiera konstnär och utgivare? Kanske ett av ordenstecken kan säga något.

LLt

Eremitagets myntkabinett

Mitt inne i S:t Petersburg i Ryssland, bredvid floden Neva, ligger konstmuseet Eremitaget. På andra sidan floden ligger Peter-Paul-fästningen, där man länge hade platsen för myntverket, och lite längre bort finns ett antal ganska nedgångna hus vilka en gång tillhört Ludvig Nobels mekaniska verkstad. Eremitaget uppfördes 1764-1775 i anslutning till Vinterpalatset för att inrymma Katarina den stores tavlensamling. De kejserliga konstsamlingarna öppnades för allmänheten efter tillbyggnaden 1839-1852.

Eremitagets myntkabinett har närmare en miljon mynt, sedlar, medaljer och polletter. Av dessa är ca 130.000 mynt från antiken, ca 230.000 mynt har sina ursprung i islamiska områden och Asien, ca 250.000 är ryska mynt och medaljer samt ca 350.000 är mynt och medaljer från Europa och Amerika. Man lär ha ca 12.000 svenska mynt.

Myntkabinettet har en personalstyrka på 25 personer som sitter i tre större rum. Därtill finns valv för samlingen. När detta skrivs (2004) är Dr Vitaly A. Kalinin chef för myntkabinettet. Samlingsansvaret är uppdelat på olika personer. Det är endast dessa som får öppna skåp som de tilldelats ansvaret för. Varje skåp plomberas av den ansvarige när skåpdörrarna stängs.

En för oss svenskar mycket speciell sak är att kuratorerna/experterna (det finns ca 350 st) i hela Eremitaget) har sina anställningar på livstid. Detta innebär att det finns avdelningschefer som är 80 år eller äldre. Den gamle numismatikern Vsevolod M. Potin avled 90 år gammal 12/9-2005. Han ansvarade för guldmynnten!

Samlingar

Den numismatiska samlingen i Vinterpalatset har sitt ursprung från förvärvet 1771 av den s.k. Bremsensamlingen. De första antika mynten inköptes 1775 tillsammans med blandade antikviteter. En av de ansvariga vid den här tiden var greve Alexander Sergejevitj Stroganov (1733-1811). Han var en av Katarina II:s hovmän. Samtidigt var han president vid den kejserliga konstakademien och direktör för kejserliga biblioteket i S:t Petersburg. Han ägde Rysslands på sin tid största myntsamling på 60.000 exemplar. Dessutom hade han en omfattande samling av konstverk och böcker.

Jacob Reichels (1780-1856) fina myntsamling inköptes i omgångar till myntkabinettet. På kejsaren Nikolaus I:s initiativ köptes Reichels ryska mynt och medaljer (4.712 ex). De återstående 41.875 mynten och medaljerna från Västeuropa och Orienten köptes åren 1856-1857, d.v.s. efter Reichels död. Vid den här tiden sorterade myntsamlingen under Palatsbiblioteket. Fr.o.m. 1864 kallas myntkabinettet "den numismatiska avdelningen".

Myntfynd

Självfallet utökades samlingen flitigt genom alla myntskatter som hittades i samband med jordbruksarbete, dikningar, muddringar eller byggnation. Utgrävningarna av Pesjtjerskajaklostret i Kiev 1898 innebar bl.a. att man till samlingarna kunde tillföra en stor skatt som gömtes under tidigt 1700-tal. Många av mynten i skatten var emellertid betydligt äldre. Sammanlagt innehöll denna skatt 6.190 guldmünt och 9.898 silvermynt, d.v.s. mer än 16.000 mynt. De hade präglats i ett flertal länder: England, Byssans, Aragonien, Böhmen, Ungern, Danmark, Spanien, Polen, Portugal, Ryssland, Frankrike, Nederländerna och Sverige.

I och med fyndet 1895 av den fantastiska Andolskatten från Moldavien fick Eremitaget en mycket fin samling av guldmünt från Makedonien och Trakien (Filip av Makedonien, Alexander den store och Lysimachos). Tidigt utökades samlingen genom förvärv av fina privatsamlingar som t.ex. tillhört A. Vyazemski, I. Tolstoy och A. Ilin.

Ordnar och medaljer

År 1861 började Eremitaget mer systematiskt att samla på ordnar, belöningsmedaljer och olika typer av märken. Efter revolutionen 1917 ökades samlingarna i stor omfattning genom myndigheternas konfiskeringar av privatpersoners egendom – allt tillhörde staten. Fortfarande ligger mycket av det som staten "tog hand om" i samband med revolutionen och under Stalintiden, i en särskild institution som heter *Gosudarstvennoye Khranilistitche* eller "Statsvalvet". Denna institution ligger dock i Moskva på 1812-gatan. I "Statsvalvet" arbetar ett mindre antal personer med samlingarna och säkerheten är mycket hög. De anställda måste anlända till arbetet prick kl.

Kungens medalj till Lars O. Lagerqvist

Vid en ceremoni i Bernadottenvåningen på Kungl. Slottet den 31 januari ägde den sedvanliga kungliga medaljutdelningen rum, som sker två gånger om året. Det var tre olika belöningsmedaljer som kungen personligen överlämnade; drottningen presenterade kuvertet med medaljbrevet, underskrivet av kungen och ordenssekreteraren.

H. M. Konungens guldmedalj i 12:e storleken i serafimerordens band tilldelades fem personer, däribland f. riksbankschefen Lars Heikensten, fyra fick den i högblått band; samma medalj i 8:e storleken i serafimerordens band gick till åtta personer, däribland H. M. Konungens medaljvårdare, f.d. museidirektör Lars O. Lagerqvist (se fotot), välbekant för en tålmodig läsekrets, sju i samma storlek i högblått band, däribland de fyra grundarna av Metro. Litteris et Artibus i guld fick sju kulturpersonligheter: en regissör, en författare, två musiker och tre skådespelare.

Tre idrottare som inte kunnat närvara vid förra utdelningen fick nu sina medaljer: "Svennis", Carolina Klüft och Stefan Holm. För lång och trogen tjänst utdelades fyra armbandsur och ett konstglas till anställda vid Slottet. Det var trevligt att notera att den fina titeln fatbursföreståndare (Tuula Sandström) finns kvar för tjänstgörande vid den Kungl. Fatburen.

Efteråt minglade de inbjudna med de kungliga och närvarande hovdignitärerna i Victoriasalongen och bjöds på champagne.

SNT:s redaktion gratulerar!

Red.

Den belönade tar emot medaljen av kungen och berättar en anekdot.

Foto: Clas Göran Carlsson.

Kungens medalj i 8:e storleken i serafimerband utdelad till Lars O. Lagerqvist 2006.

Foto: Gabriel Hildebrand.

8.00. Den som kommer senare släpps inte in! Trots hemlighetsmakeriet har en del föremål utlånats till utställningar. En tjänsteman ansvarar för mynten och en annan för ordnarna och medaljerna. Givetvis har man också juveler och dyrbara ädelstenar. "Statsvalvet" lyder under Säkerhetsministeriet.

Försäljning

Omkring år 1928 började Sovjetunionen sälja dyrbara målningar, konstföremål, numismatiska föremål m.m. till hugade köpare i Västeuropa och

USA. Orsaken var naturligtvis valutabrist. Eremitaget drabbades av denna allvarliga åderlåtning. Många tjänstemän gjorde emellertid sitt yttersta för att skydda de viktigaste föremålen från försäljning. Även en hel del mynt försvann ut ur landet. Som ett exempel kan nämnas en specialsamling med europeiska talermynt som kontramarkerats med ryska stämplrar, s.k. Jefimok (pl. Jefimki). Dessa kontramarkerade mynt såldes genom firmen F. F. Kraus i oktober 1928 (katalog nr 3) under rubriken: *Eine Spezialsammlung von*

Talern mit russischen Kontermarken des Zaren Alexei Michailowitsch 1645-1676 (sog. Jefimki). Die Sammlung überstempelter Taler der Eremitage. Bland de ca 140 mynten finns också två från Sverige, nämligen drottning Kristina, Salvatoraler 1639 respektive 1646.

Idag pågår en modernisering av Eremitaget – en sak som även kommer att påverka myntkabinettet och dess utställningar. Man söker kontakter och allianser med liknande institutioner i andra länder.

Ian Wiséhn

Ett legendariskt amerikanskt myntset sålt till rekordpris

Redan som pojke på 1960-talet samlade Steven L. Contursi på 1-, 5- och 10-centmynt. Mynten hade han sorterat ut från den dricks som han erhöll när han delade ut morgontidningar i Bronx, New York. De utvalda småmynten förvarade han i blå förvaringsböcker av kartong.

Fyrtio år senare var Contursi och hans företag köpare av ett s.k. proof set av amerikanska mynt som sedan lång tid tillbaka kallats för "The King of Siam set". Mynten, som köptes privat i Beverly Hills, Kalifornien, i oktober 2005. Köpesumman var \$8,5 miljoner!

Steven Contursi kallade de elva mynten för "numismatikens heliga Graal". Han ansåg också, säkert med rätta, att han betalat det största beloppet någonsin för ett myntset. Bland mynten ingår det finaste exemplaret av det ytterst sällsynta dollarmyntet av silver från 1804.

De elva mynten var en gåva från president Andrew Jackson år 1836 till kung Ph'ra Nang Klao av Siam, mer känd som Rama III. Mynten hade förts till Siam av den amerikanske envoyén Edmund Roberts.

Denne hade fått uppdraget att upprätta diplomatiska relationer med flera asiatiska nationer. Roberts färdades på ett amerikanskt segelfartyg vars loggboken ingick i köpet. Dollarmyntet från 1804 hade präglats särskilt för gåvan till Siam. Vid samma tillfälle präglades ytterligare sju dollarmynt.

Rama III:s son, Rama IV eller Mongkut, lärde sig engelska genom den undervisning som lämnades av den brittiska guvernanten Anna Leonowens. Deras bekantskap finns beskriven i boken *Anna and the King of Siam*. Mrs Leonowens fick mynten som gåva av kungen.

År 1962 dök mynten upp på marknaden för första gången. De hade sålts av en ättling till Mrs Leonowens. Sedan dess har mynten sålts på auktion ett flertal gånger. År 2001 köptes de för \$4 miljoner av en anonym samlare på den amerikanska västkusten. Självfallet ökas priset genom att vi känner till den spännande proveniensen.

Contursi sålde sin första myntsamling till en liten mynthandel i New York. Anledningen var att han behövde pengar till att köpa kursböcker som han skulle ha på college. Mynthandlaren blev så imponerad av den unge mannens numismatiska kunskaper att han anställde honom. År 1975 beslutade sig Steven Contursi för att helt och hållet ägna sig åt numismatiken. Därmed lämnade han

en inslagen karriär inom fysikforskningen och köpte en egen mynthandel. Sedan dess har han fortsatt att vara mynthandlare.

Försäljning av gamla mynt i USA är lönsamt och Steve Ivy, som tidigare var ordförande för The Professional Numismatists Guild, har beräknat att all myntförsäljning (som t.ex. via auktioner, mynthandeln, online auktioner och privata försäljningar) skulle 2005 nå siffran \$3 miljarder.

IW

Källa

Notis i *The New York Times*, October 31 2005. □

Befruktad sedel

En amerikansk 20-dollarsedel har sålts på auktion för över 25 000 dollar i Orlando, Florida. Sedeln, som är från 1996, har på något mystiskt sätt tryckts på papper med en fruktetickett.

Sedeln som vunnit berömmelse bland samlare har en Del Monte-lapp bredvid bilden av president Andrew Jackson. Klisterlappen har fastnat på sedeln mitt i tryckprocessen enligt det amerikanska myntverket, som intrygat att felet är äkta och inte konstruerat i efterhand.

Ur *Bohusläningen* 9 januari 2006

Fyra större utländska myntfynd från början av 1980-talet

Vid början av 1980-talet inkom rapporter till Kungl. Myntkabinetet om ett antal större utländska myntfynd. De svenska tidningarna skrev knappast alls om myntskatterna. Det kan emellertid ändå vara intressant att i *SNT* dokumentera några basfakta rörande fynden.

Bökande grisar

Bökande grisar på en s.k. grisfarm i Bradlo i dåvarande Tjeckoslovakien hittade på hösten 1980 en lerkruka fylld med silvermynt. Tillkallade arkeologer ansåg att fyndet måste betraktas som tämligen märkligt. I lerkrukan låg fler än 500 senmedeltida silvermynt som präglats under Vladislav II:s regeringstid (1471-1516).

Källa: Notis i *Söderhamns Kuriren* 11 november 1980.

Guld i rostig burk

Guldmynt med ett åsatt värde av 40 000 rubel hittades av en rysk fyra-årig pojke i juli 1981. Pojken lekte på föräldrarnas gård i staden Kirov. Där pågick då byggnadsarbeten och pojken upptäckte ett glänsande mynt på byggnadsplatsen. Myntet hade fallit ut ur en större rostig konservburk som visade sig vara fylld med guldmynt. Av präglingens åren att döma hade burken grävts ner i jorden vid sekelskiftet omkring 1900.

Källa: Notis i *Ystads Allehanda* 27 juli 1981.

Guld i porslinskruka

När Frank Bendon år 1981 skulle lägga om golvet i sin villa i Stetchworth, Cambridgeshire, England, hittade han en liten porslinskruka som innehöll 106 guldmynt från början av 1800-talet. Vid fyndtillfället var mynten värda ca £100 000. En domstol beslutade att Frank och hans hus-

tru Barbara skulle få behålla mynten, men att British Museum hade rättigheten att köpa det som de önskade – till myntens fulla värde.

Källa: Notis i *Svenska Dagbladet* 16 juli 1981.

Guld i rivningsbråte

Vladislav Leontjik var en vaken pojke. När han 1983 gick över en obebyggd tomt i sin hemstad Daugavpils i Lettland fick han i en hög med rivningsbråte syn på några runda föremål. I Vladimirs ögon liknade de kapsyler. Pojken plockade upp "kapsylerna" och tog med dem hem. Hans farfar kunde konstatera att det rörde sig om guldmynt från tsartiden. Sammanlagt var det 98 guldmynt som Vladimir hittat. Fyndet värderades av de sovjetiska myndigheterna till ca 30 000 rubel. Familjen Leontjik fick ut sin lagstadgade fjärdedel av guldmyntens värde.

Källa: Notis i *Göteborgs-Posten* 23 februari 1983. IW

”Munterhetens droppar” med sedelpoesi från 1856

I Tumba bruk fanns förr ett ”Tumba bruksarbetarens läsebibliotek”. Det skapades 1858 och placerades i skolans lokaler, från 1865 i Bankosalen. Men långt tidigare hade Tumba bruks småskola ett eget mindre bibliotek, vilket nu integrerades i Läsebiblioteket. Ca 1915 lades biblioteket ner, men böckerna behölls på bruket och kom senare att ingå i det gamla bruksmuseet när skolan på bruket upphörde 1929. Numera visas det som är kvar av boksamlingen, närmare 500 böcker, i utställningsdelen Livet på bruket i Kölnan i det nya Tumba Bruksmuseum.

Biblioteket består till större delen av litteratur tryckt under 1800-talets början. Det innehåller framförallt skolans alla läroämnen, religiösa och historiska skrifter men också romaner. Vid genomgången av böckerna under mitt utställningsarbete om Livet på bruket letade jag febrilt efter någonting som kunde roa mig själv, SNT:s läsare och vårt ämne. Och det fann jag i en liten fläckig bok med den sagolika titeln: *Munterhetens Droppar ut drypa på Glädjens Sockerbitar. Hwarjehanda Småberättelser, Tokprat, Anekdoter och annat Sqwaller. Samladt af några Medikofiler = Smyckare*. Medikofilare kallades sådana personer som studerade till en medico-filosofisk examen. Den egentliga utgivaren av boken var Ludvig Teodor Öberg (1820-1860) och den trycktes hos Isaak Marcus i Stockholm år 1856. Boken var alltså ganska nyutkommen när den inför-livades i biblioteket i Tumba.

Öberg var litograf, och som litograf gav han ut mängder med olika tryck, kalendrar, barnböcker samt skämtsamma skrifter, varav en hel del under pseudonym. En annan av skrifterna heter: *En rolig visa om den oroliga penningekrisen som rasade i Sverige julen år 1857*. Det är Öberg som står bakom den tryckta folkvisesamlingen *Filikromen* i nio häften 1850-1865.

Vad gör just Munterhetens droppar så intressant för SNT:s läsekrets? Jo, på sidorna 89-90 som anekdot nummer 156 fångades jag av rubriken ”En gammal sedel”, vilken förstas väckte min nyfikenhet. Som vi vet finner man ofta på den tomma baksidan av äldre svenska sedlar ett litet handskrivet poem. Ofta går texten ut på att ägaren hoppas att snart få sedeln tillbaka. Om sådana har då och då skrivits här i vår tidskrift och and-

Grön sedel om 6 2/3 riksdaler banko 1848. På sedeln anges 6 riksdaler 32 skilling banko, vilket motsvarade 10 riksdaler riksgälds. Förminskad.
Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

ra skrifter, bl.a. av Torgny Lindgren. Just den här omnämnda sedeln sägs cirkulera i ”allmänna rörelsen” vid denna tid, alltså kring 1856, och versen innehåller inte mindre än fyra av den tidens benämningar på sedelvalörer. Här följer versen:

*Ljuf är vigilancens stig!
Ut jag sänder dig min tia.
Ack, hur brackors händer klia
För att få anamma dig!*

*Men ett ord jag säger dig,
Gröna Siska! fly hvar bracka!
Honom tillhör suddig hacka,
Kom du snart tillbaks till mig!*

*Men, som luften är så swal
Bör du kläder ha – naturligt,
Kom tillbaka helt finurligt
I en gul swensk Banko = schal.*

Grönsiska är högst sannolikt benämningen på den grönfärgade sedeln om 6 riksdaler 32 skilling banko, som motsvarade 10 riksdaler i riksgälds-räkning och även kallades tia eller grön tia. Den gavs ut från 1835 fram till 1856. Som i flertalet andra sedelverser önskade man denna sedel åter mångdubblad, i detta fall i högre valör som en gul bankoschal, d.v.s. en sedel om 100 riksdaler banko.

Uttrycket hacka gäller mindre penningbelopp.

Benämningen Grönsiska på en sedel är också känd i ett brev från Fredrika Bremer 1865, där utan angivande av valör. Andra fågelbenämningar är Gulfink för 100 riksdaler banko samt Fågel Blå för 500 riksdaler banko, vilka båda förekommer i en tidningsnotis från 1847. En annan är Kanarifågel, som finns med i ett brev från Fredrika Bremer 1852, också denna utan valör.

Jag skulle vilja be de av våra läsare som känner till andra sedelverser (även utan sedelbenämningar) att mejla mig på adress: mgl@myntkabinettet.se

Monica Golabiewski Lannby

**SVENSKA
NUMISMATISKA
FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL**
kan rekvideras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

En störtflod av minnesmynt ...

Som en del av er kanske har sett, så skrev jag en insändare i Göteborgs-Posten den 6 oktober 2005 med synpunkter på den rikliga utgivningen av moderna svenska jubileumsmynt. Någon kanske tycker, att det är egendomligt, att en ordförande i en numismatisk förening är kritisk till denna utgivning. Borde vi inte i stället vara glada och tacksamma över dessa nya samlarobjekt?

Min kritik riktar sig inte mot fenomenet jubileumsmynt i sig – utan mot det stora antalet utgåvor. Sverige har en lång tradition av sådana mynt, men det var långt mellan utgåvorna fram till mitten av 1950-talet. Sedan har de bara blivit fler och fler. Nu kommer det flera serier per år, och man finner de mest långsökta teman. Varför skall man t.ex. fira det svenska frimärkets historia med ett jubileumsmynt? Räcker det inte med ett frimärke?

Vi samlare vill ju ofta ha kompletta serier i våra samlingar. Med den lång utgivningstakten blir det ganska stora belopp att betala bara för ett enda års utgivning. Låt oss anta att riksbanken tar för vana att godkänna två till tre teman per år och att varje utgåva består av ett guldmynt à 2 500 kr och ett silvermynt à 250 kr. Det blir 5 500 - 8 000 kr per år! På tio år har du fått punga ut med en stor summa. Därtill har du säkert en önskan att komplettera din samling även med äldre, historiskt mera intressanta mynt. Risken är uppenbar att du finner loppet hopplöst. Du bestämmer dig kanske för att sätta stopp för de nya utgåvorna, till och med att sälja av en del, för att finansiera din fortsatta hobby.

Som jag ser det, finns det då en viss risk, att du förlorar en rejäl summa vid försäljningen. De nya utgåvorna ges ut i "begränsade upplagor", guldmynten i max 5 000 ex. Kan man då inte förvänta sig en värdestegring? Jo, om mängden samlare, som eftertraktar just denna typ av mynt uppgår till fler, så bli det konkurrens om tillgängliga objekt. Den möjligheten ser jag som liten. Svenska Numismatiska Föreningen har knappt 1 000 medlemmar, Göteborgs Numismatiska Förening 250. Flertalet myntklubbar i landet ligger runt 50 medlemmar. Tillsammans ut-

gör vi nog högst 2 000 - 3 000 aktiva samlare, eftersom många av oss är medlemmar i flera föreningar. Folk i allmänhet lär inte satsa stora pengar för att få kompletta serier. Redan nu kan vi konstatera, att många mynthandlare säljer dessa moderna alster till något över nominella värdena. Det betyder att du redan förlorat nästan 500 kr på varje guldmynt och 50 kr på varje silvermynt.

Skulle riksbanken i framtiden förklara dessa jubileumsmynt ogiltiga som betalningsmedel, ställs samlarna inför problemet att växla in dem till nominellt värde – eller chansa och hoppas på en värdestegring. (En sådan situation kan tänkas, om Sverige i framtiden ansluter sig till eurosamarbetet.) Den enda värdegarantin är då metallvärdet, som ju endast är en mindre del av det nominella värdet.

Risken är uppenbar, att många samlare kan komma att känna sig grundlurade, och dessa lämnar med säkerhet vår hobby i vredesmod. Som ordförande i en samlarförening vill jag i god tid motverka denna utveckling. *En sund utgivning kan verka stimulerande, en störtflod av minnesmynt är förödande!*

Rolf Sandström,
ordförande,

Göteborgs Numismatiska förening

PS. I standardverket Krause: World Coins finner du, att det många gånger är de minsta staterna som ger ut flest jubileumsmynt. Sida upp och sida ned med vackra nyutgåvor i små upplagor från Andorra, Bahamas, Virgin Islands, Cook Island, Equatorial Guinea, Haiti o.s.v. ... Flertalet av dem kan, trots skönheten, köpas många år efter utgivningen till priser, som ligger något över metallpriset, eftersom den samlade efterfrågan i världen är så liten. Har inte Sveriges Riksbank större ambitioner? Skall Sverige fogas till dessa länder, som spekulerar i en rovdrift på samlare? □

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Wasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08 - 411 08 07

Det frivilliga myntsamlandet

Kommentar

till Rolf Sandströms inlägg

Rolf Sandström är bekymrad över "störtfloden av minnesmynt" som drabbat Sverige. Med anledning av Rolfs inlägg vill jag komma med några personliga kommentarer.

Sverige har vid femtio tillfällen utgivit minnesmynt – och då inbegriper jag samtliga tillfällen sedan 1721. Det är en lång tid, men knappast någon störtflod. Från början gavs mynten ut med långa mellanrum, men med tiden (fr.o.m. 1970-talet) skedde det en markant ökning. En förklaring kan vara att myntsamlandet under de senaste 30-40 åren har blivit något som allt fler har kunnat ägna sig åt. Kanske är det så att myntsamlandet och utgivningen av minnesmynt har gått hand i hand.

Det finns säkert många samlare som med glädje inhandlar nya minnesmynt. De som enbart samlar på moderna mynt tycker ofta att det är roligt, när det händer något mer än den vanliga utgivningen av mynt med nytt årtal.

Det är frivilligt att köpa nya minnesmynt. En del kanske tycker att det är dyrt att även köpa valörerna i guld (utgivningen av både silver- och guldmynt över samma ämne inleddes 1988 med Delaware-mynten), andra klarar detta alldeles utmärkt. Att vara samlare kan inte betyda att man nödvändigtvis måste ha samtliga mynt som präglats under en regent. Det är säkert målet för många, men svårt att uppnå för alla som samlar på äldre mynt. Inte kan det väl vara så, att om inte alla har råd att köpa samtliga samlarföremål så skall ingen annan heller få den möjligheten? Sedan undrar jag om det inte är jakten efter föremål som är det viktigaste momentet för många samlare? Den som har fått ihop en komplett samling tappar lätt intresset för dessa och övergår snabbt till något annat intressant.

Sveriges riksbank är utgivare av samtliga svenska mynt. Minnesmynt utges nog mest för att till en del möta samlarnas intresse. Men man ger också ut mynt för att hedra stora svenskar som Alfred Nobel och Astrid Lindgren. Man kan kanske säga att detta är ett av de finaste sätten för det officiella Sverige att hedra en person eller en händelse. Resultatet blir ofta mycket fin PR för landet.

Sedan kan man konstatera att vi fått många mynt som modellerats av skickliga svenska konstnärer.

Riksbanken ger knappast ut minnesmynten för att tjäna pengar eller för att samtliga samlare skall kunna köpa dem. De ger ut mynten på grund av en önskan att hylla någon eller något samt därför att det är en gammal tradition att då och då präglade minnesmynt.

Den eventuella värdeökningen för samlarna kan knappast vara Riksbankens problem. Det är ju helt frivilligt att köpa mynten.

Rolf Sandström ifrågasätter också om man skall fira frimärkets historia med ett mynt. Han anser att det hade räckt med ett frimärke. Möjligen är det så, men då går vi miste om kontakterna mellan numismatiker och filatelisterna. Här vill jag påminna Rolf om att Posten vid olika tillfällen ägnat flera frimärken åt numismatiken och närliggande områden: Sveriges riksbank 300 år (1968); Blodsklipping (1971); myntmotiv med Gustav Vasas daler 1547 (1972); myntmotiv med Gustav Vasas daler 1540 respektive Karl XIV Johans riksdaler specie 1831-1843 (1999); Nobelpriset 100 år med avbildade medaljer (2001) och Tumba bruk 250 år (2005). Jag misstänker att det inte varit negativt för numismatiken att dessa frimärken utgivits.

Med detta sagt kan jag hålla med om att det finns minnesmynt som för mig känns onödiga.

Som en liten tröst till Rolf Sandström kan jag nämna att endast ett minnesmynt är planerat för 2006. Andra kanske tycker att ytterligare utgivningar hade varit roligt. Vem vet, det är nämligen svårt att göra sig till tolk för alla samlare!

Ian Wiséhn

Mynthuset Sverige AB – det är vi

Mynthuset Sverige AB marknadsför och säljer mynt och medaljer under varumärket Mynthuset Sverige. Vi ägs av Det Finska Statliga Myntverket samt av den privatägda norska concernen Samlerhuset. Vår svenska bas finns i Malmö där trettio personer arbetar målmedvetet för vår vision att skapa nöjda samlare.

Vi fyllde tre år i januari 2006 och har på denna relativt korta tid lyckats etablera oss som den största återförsäljaren av mynt och medaljer i Sverige. Till vår hjälp har vi haft svenskens uppenbara enorma intresse för numismatiska produkter.

Vår största och första kampanj var den för Astrid Lindgrens minnesmynt. Kampanjen skapade en enorm efterfrågan, 380 000 order, men också kritik för genomförandet. Kritiken var delvis berättigad och vi tror och hoppas det framgått att vi tagit till oss av denna och genomfört åtgärder för att undvika att samma misstag upprepas på nytt.

Kritik har också framförts mot vårt val av varumärke. Myntverket Moneta, som företaget hette tidigare, var en direkt översättning från vår finska verksamhet Rahapaja Moneta, men då namnvalet skapat förvirring gällande relationen till svenska statliga verk har vi nu ändrat namn till Mynthuset Sverige AB.

Vår verksamhet är affärsdriven och vårt engagemang långsiktigt. Om tio år kommer det svenska myntsamlandet att vara tre gånger så stort som idag! Vår affärsmodell bygger på ett par enkla principer. När man är kund hos oss ska man känna sig trygg och nöjd. Därför erbjuder vi alltid 30 dagars öppet köp och 14 dagars kreditid på våra produkter. Det ska vara

bekvämt att handla av oss. All försäljning sker via distanshandel och vi är generösa med skrin och dokumentation till produkterna. Med alla våra produkter följer äkthetscertifikat.

I inköpsorganisationen finns numismatiker med hela världen som arbetsfält. De hittar svenska guldmynt i New York, karoliner i Tyskland och plåtmynt på mässan i Basel ... Vi handlar också med svensk mynthandel, en kanal som vi valt att hellre se som en branschkollega än som en konkurrent. Tillsammans med AB Myntverket i Eskilstuna utvecklar vi egna medaljprogram och vi verkar som svensk distributör för de flesta av världens stora myntverk.

Om du som läser dessa rader har några frågor eller synpunkter på vår verksamhet är du mer än välkommen att kontakta oss:

Adress: Jörgen Kocksgatan 9,
Box 481, 201 24 Malmö
Telefon: 040-602 82 60
Hemsida: www.myntuset.se

Marie Olsson Håkan Forsgård
Sverigechef Informationschef

Thomas Persson
Marknadschef

Strandbergs Mynt

&

Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 6, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, Fax: 08-611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider

Vardagar 10.00 – 18.00

Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6

111 53 Stockholm

Tel. 08-411 50 81

Fax. 08-411 52 23

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.

Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADDRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se>

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46

Box 5132 102 43 Stockholm

Tel 08/662 62 61 - Fax 08/661 62 13

**KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR**

*Lagerlista över svenska person-
medaljer och numismatisk litteratur*
www.nordlindsmynt.se

Årsberättelse för år 2005 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen

Årsmöte

Årsmötet ägde rum den 9 april 2005 på Kalmar Läns Museum i Kalmar. Ordföranden, Julius Hagander, öppnade årsmötet och hälsade de närvarande varmt välkomna. Minnet av de sedan föregående årsmöte avlidna medlemmarna hedrades med en tyst minut. Julius Hagander valdes till ordförande och Frédéric Elfver valdes till sekreterare att leda årsmötetsförhandlingarna. Styrelsens årsberättelse och revisorernas rapport presenterades och styrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna årets (2004) förvaltning.

Då valberedningens sammankallande, Björn Tarras-Wahlberg, ej kunde närvara vid årsmötet läste sekreteraren upp valberedningens förslag med omval av Julius Hagander (3 år) och Ian Wiséhn (3 år). Då Gunnel Engwall valt att bli entledigad från sitt uppdrag som ledamot valdes Bernt Thelin för en period av 2 år, d.v.s. den återstående tiden av Engwalls mandat. Till suppleanter för 1 år valdes: Sven-Erik Olsson, Storrreta (omval), Dennis Pettersson, Stockholm (omval), Leif Jansson, Täby, (omval) samt Harald Nilsson, Uppsala (nyval).

Till valberedning valdes Björn Tarras-Wahlberg, Stockholm (omval, sammankallande); Ulla Silvegren, Lund (omval) samt Teodor Hassel, Göteborg (omval). Till ordinarie revisorer valdes Christer Skaring, Stockholm (omval), Roger Bringhed, Växjö (omval). Till revisors-suppleant valdes Max Mitteregger, Bromma (omval).

Årsavgiften

Årsavgiften för 2006 beslutades vara oförändrad, d.v.s. 250 kronor (125 för juniorer och 375 för utrikes boende).

Belöningar

I samband med Julius Haganders 80-årsdag den 15 mars tilldelades Julius Svenska Numismatiska Föreningens förtjänstmedalj för berömvärdt arbete i föreningens tjänst.

Vid föreningens årsmöte den 12 april delade ordföranden ut föreningens medlemsnål i förgyllt silver för fyrtioårigt hedersamt medlemskap till följande medlemmar: Karl-Erik

Appelhed; Arne E. Forss; Bengt Lindmark; Helmer Ohlinder samt Gunvor Svensson Lundkvist. De mottagare som ej var närvarande fick sina guldnålar samt diplom hemskickade.

Styrelse

Vid det konstituerande sammanträdet den 9 april i Kalmar fördelades uppdragen enligt följande:

Ordförande	Julius Hagander
Vice ordförande, programsekreterare	Dan Carlberg
Sekreterare, medaljvårdare	Frédéric Elfver
Kassaförvaltare	Jan-Olof Björk
Ledamot, ansvarig utgivare SNT	Ian Wiséhn
Ledamot	Bernt Thelin
Ledamot, programsekreterare	Rolf Sandström
Suppleant, arkivarie och bibliotekarie	Sven-Erik Olsson
Suppleant, ansvarig för hemsidan	Dennis Pettersson
Suppleant	Leif Jansson
Suppleant	Harald Nilsson

Styrelsen har under året hållit fem protokollförda sammanträden. Förutom i styrelsen har arbete pågått i kommittéerna för programverksamhet och för föreningens auktionsverksamhet.

Stiftelser

Sven Svenssons stiftelse för numismatik

Föreningens representanter har varit:
Ordinarie: Julius Hagander
Suppleanter: Jan-Olof Björk
Sven-Erik Olsson Rolf Sandström
Ulf Nordlind Dan Carlberg

Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning

Föreningens representanter har varit:
Ordinarie: Ulf Nordlind
Suppleant: Björn Tarras-Wahlberg

Sven Svenssons samlingar

Kontrollant för samlingarna har under året varit Frédéric Elfver.

Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT)

SNT har under året haft Ian Wiséhn som ansvarig utgivare. Redaktionssekreterare har varit Monica Golabiewski Lannby och annonsansvarig Carin Hirsch Lundborg. SNT har utkommit med åtta nummer. Sedan mitten av 2003 finns SNT även tillgänglig i elektronisk form på före-

ningens samt Kungl. Myntkabinetets hemsidor.

Tryckta skrifter

Under det gångna året har föreningen utgivit Smärre Skrifter nr 11, *Samlaren Sven Svensson. Alla dessa mynt* av Dan Carlberg, Frédéric Elfver, Julius Hagander, Lars O. Lagerqvist, Ulf Nordlind, Sonny Serrestam, Ian Thelin, Göran Wahlquist samt Ian Wiséhn. Redaktör: Göran Wahlquist. Denna skrift är tryckt med bidrag från Sven Svenssons stiftelse för numismatik. Vidare har föreningen utgivit *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie* av Jonas Rundberg. Rundbergs bok är den första i föreningens nya skriftserie, *Monografier*, en ny – onummerad – skriftserie. Till tryckningen av denna bok har Gunnar Ekströms stiftelse för numismatisk forskning lämnat ett generöst bidrag.

Medalj

Föreningen har utgivit en medalj till minne över Sven Svensson (1855-1928). Konstnär: Annie Winblad Jakubowski. Lars O. Lagerqvists medaljfond lämnade bidrag till tillverkningen. Den slutliga upplagan blev 32 exemplar i silver och 2 exemplar i guld.

Auktionsverksamhet

Auktionsverksamheten har under året skötts av Göran Wahlquist med bistånd av föreningens styrelsemedlemmar, främst Bernt Thelin och Dan Carlberg. Under året har tre auktioner (nr 148, 149, 150) hållits med material ut Sven Svenssons samling (19/2, 9/4, 26/11).

Föreningsmöten och aktiviteter

19/2 var det pollettdag med auktion på Kungl. Myntkabinetet. Anders Stam, Borlänge, berättade om litteratur över svenska polletter och om sitt arbete med en sammanställning av en bibliografi om denna litteratur. Samma dag avhölls SNF:s auktion (nr 148) med polletter ur Sven Svenssons samling.

19/3 deltog föreningen med bokbord på Myntmässan i Göteborg.

9-10/4 hölls föreningens årsmöte på Kalmar Läns Museum i Kalmar. I samband därmed hölls en auktion (nr 149) med material ur Sven Svenssons samling. Årsmötesdagarna bjöd

Resultaträkning

	Not	2005-01-01 – 2005-12-31	2004-01-01 – 2004-12-31
Rörelseintäkter			
Medlemsavgifter		197 604	192 880
Försäljningsresultat		459 706	69 608
Övriga rörelseintäkter		0	2 500
Rörelseintäkter		657 310	264 988
Rörelsens kostnader			
Övriga externa kostnader	1	– 282 381	– 533 415
Personalkostnader		– 110 955	– 87 594
Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar		– 5 127	– 285
		– 398 463	– 621 294
Rörelseresultat		258 847	– 356 306
Resultat från finansiella investeringar			
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter	2	123 804	272 862
Räntekostnader		– 9	0
Resultat efter finansiella poster		382 642	– 83 444
Årets resultat		382 642	– 83 444

Balansräkning

	Not	2005-12-31	2004-12-31
Tillgångar			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier		42 349	14 218
Summa anläggningstillgångar		42 349	14 218
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m.m.</i>			
Lager samlarmedaljer		7 882	7 882
Lager litteratur		93 573	7 118
		101 455	15 000
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		6 273	0
Övriga fordringar		17 903	62 231
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		2 795	2 088
		26 971	64 319
<i>Kortfristiga placeringar</i>			
Övriga kortfristiga placeringar	3	2 179 153	2 092 200
Kassa och bank		744 538	712 861
Summa omsättningstillgångar		3 052 117	2 884 380
Summa tillgångar		3 094 466	2 898 598

på visning av Kronanutställningen samt visning av Kalmar slott.

16-17/4 deltog föreningen som utställare med bokbord på FriMynt i Helsingborg.

23/7 deltog föreningen som utställare med bokbord på myntmässan i Olofström.

22/9 anordnades en visning av det nyöppnade Tumba Bruksmuseum.

3/10 höll Jan-Olof Björk ett föredrag om pojkköret i Göteborg. Samarrangemang med Göteborgs Numismatiska Förening.

26/11 var det Myntets dag på Kungl. Myntkabinetet med myntmessa samt

auktion (nr 150) med material ur Sven Svenssons samling. Smärre skrifter nr 11 om Sven Svensson (1855-1928) presenterades och 150-årsdagen firades med en skål och en liten utställning om Svensson. Därefter hölls en gemensam middag på Myntkrogen.

Eget kapital och skulder

Eget kapital

Eget kapital vid årets början		1 659 611	1 743 055
Årets resultat		382 642	– 83 444
		2 042 253	1 659 611

Fonder

Donationsfonder och andra fonder samt reserverade medel	4	948 018	1 058 704
---	---	---------	-----------

Kortfristiga skulder

Leverantörsskulder		0	66 348
Aktuella skatteskulder		450	0
Övriga skulder		0	9 907
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		103 745	104 028
		104 195	180 283

Summa eget kapital och skulder

		3 094 466	2 898 598
--	--	------------------	------------------

Tilläggsupplysningar

Redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen har upprättats enligt årsredovisningslagen samt god redovisningssed. Fordringar har upptagits till de belopp varmed de beräknas inflyta. Varulager har värderats till det lägsta av anskaffningsvärdet och nettoförsäljningsvärdet på balansdagen. Periodisering av inkomster och utgifter har skett enligt god redovisningssed.

Noter

1 Övriga externa kostnader

	2005	2004
SNT	108 528	235 678
NNUM	30 265	3 515
Kostnad NM42	0	55 134
Resekostnader	33 656	50 410
Trycksaker, foto	0	12 483
Bibliotek, inköp, bindning	0	11 221
Telefon, internet, hemsida	12 016	11 329
Föreningsmöten, representation m.m.	11 201	10 377
Porto	11 223	6 448
Kontorsmaterial	11 152	4 062
Hyra	4 800	4 800
Övriga lokalkostnader	10 548	0
Försäkring	8 025	6 378
Föreningsavgifter	4 466	4 363
Redovisningskostnader	30 750	15 000
Projektet Sveriges Mynthistoria	0	100 000
Övriga kostnader	5 751	2 217
	282 381	533 415

2 Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter

Utdelningar	62 612	74 926
Räntor	1 393	197 936
Realisationsresultat vid försäljningar	59 799	0
	123 804	272 862

3 Aktier och andelar, omsättningstillgångar

Namn	Antal	Bokfört värde	Marknadsvärde
Gambro B	1 500	41 416	127 875
Investor B	1 200	43 631	165 600
Handelsbanken AIO 633F 080908		204 000	217 200
Handelsbanken AIO 708S 070608 AI		202 000	200 000
Handelsbanken AIO 708E 070608 AI		202 000	200 000
Handelsbanken aktiefond Sverige/Värld	19 823	1 486 106	3 328 321
		2 179 153	4 238 996

4 Donationsfonder, andra fonder och reserverade medel

	2005-12-31	2004-12-31
Burmesters medaljfond	174 156	170 742
Burmesters förlagsfond	210 847	206 713
Rasmussons stipendiefond	69 569	68 204
Lagerqvists medaljfond	193 446	213 045
Projektet Sveriges Mynthistoria	300 000	400 000
	948 018	1 058 704

8/12 hölls föreningens traditionella julmöte i föreningslokalen på Banérgatan.

Medlemsutveckling

Medlemsutvecklingen framgår av följande sammanställning:

31/12	2004	2005
Beskyddare	1	1
Hedersledamöter	3	3
Korresponderande ledamöter	18	18
Ständiga medlemmar	29	29
Ärligen betalande äldre medlemmar	745	719
Ärligen betalande yngre medlemmar	5	6
Utländska medlemmar	36	39
Anslutna föreningar och klubbar	23	22
	860	837

Under år 2005 har följande medlemmar avlidit: Gösta Lindqvist (avled den 20 december 2004 och meddelades i maj 2005), Margareta Klasén, Kenneth Larsson, Mikael Welsh, Lars-Erik Eriksson, Lennart Hiller, Ingemar Mauritzon, Kjell Palmquist, Lennart Ruus, Kaj Lövgren, Kurs Jangenfors, Bertil Jardstam, Hans von Oelrich samt Johan Knabenbauer.

Föreningens ekonomi

Föreningens ekonomi framgår av resultat- och balansräkning.

Julius Hagander Dan Carlberg
Ordförande Vice ordförande

Frédéric Elfver Jan-Olof Björk
Sekreterare Kassaförvaltare

Bernt Thelin Ian Wiséhn
Ledamot Ledamot

Rolf Sandström
Ledamot Frédéric Elfver

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgesamlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69
e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Assignment på 10 riksdaler specie, utgiven av Malmödiskonten 1816. Förminskad.
Foto: Gabriel Hildebrand, KMK.

Malmödiskonten – en tidig bank- och låneinrättning i södra Sverige

Den 15 februari 1803 fick *Malmö Banko Diskontverk* sina privilegier för att starta sin verksamhet. Detta var ett första försök att i Malmö skapa en funktionsduglig bank- och låneinrättning. Man kan kanske säga att det var en föregångare till affärsbankerna.

En av grundtankarna i 1800 års realisationsplan var att Riksens Ständers Bank skulle återfå sin centrala plats inom kreditväsendet. Det var Riksgäldskontoret som på 1790-talet undanträngde banken på olika sätt. I enlighet med denna plan ansåg ständerna att hela den i Stockholm bedrivna diskontrollen (Generaldiskontkontoret) borde överflyttas till banken. Så skedde också. Såväl Riksgäldskontoren som Generaldiskontkontoret upphörde, men gamla betänkligheter mot att låta banken direkt överta deras verksamheter levde emellertid kvar. Man skapade därför för detta ändamål ett någorlunda fristående institut – Riksdiskontverket – i vilket även enskilda personer skulle få teckna en tredjedel av aktiekapitalet. Detta var dock endast så som det sades. I praxis var Riksdiskontverket knappast något annat än en avdelning under Riksens Ständers Bank.

Ansökningar från Göteborg, Malmö, Örebro och Åbo

Liksom vid alla stora myntreformer hoppades myndigheterna att den tilltänkta realisationen skulle innebära ett uppsving för näringslivet och kreditväsendet. Man ville därför göra sitt bästa för att understödja detta. Det bestämdes i 1800 års realisationsplan, att ”i avlägsna, folkrika och näringsfulla städer” särskilda diskontinrättningar skulle få anläggas av privata associationer. Det utkom en kunglig förordning om detta redan den 26 augusti 1800 och ansökningar inkom från Göteborg, Malmö, Örebro och Åbo. Av dessa blev den från Örebro avslagen. Åbo-diskonten inrättades sent (1805) och upphörde efter en kort tids verksamhet genom finska krigets utbrott 1808. Diskonterna i Göteborg och Malmö blev emellertid så mycket viktigare.

Båda sistnämnda diskonter tillkom efter ansökan av handelsassociationen i vardera staden. Styrelsen för Malmödiskonten utgjordes av tre personer: kommerserådet Fr. Suell, borgmästaren C. M. Nordlindh och handlanden C. Hegardt. Det var tämligen goda tider i Skåne och speciellt så i Malmö, då diskonten öppnade sina dörrar. De gamla försvarsverken runt staden började rivs och bebyggelsen kunde fritt utvidgas åt olika

håll. Nya industrier anlades, hamnen utbyggdes o.s.v.

På den skånska landsbygden pågick en verklig omdaning av stora mått. Ågor skiftades eller lades samman och bytte innehavare, byggnader revs och nya uppfördes. Under dessa expansiva år behövde såväl köpmannen som lantbrukaren mycket kapital, och diskonten gynnade åtminstone under de första åren, båda parterna i lika mån. Att enskiftet så snabbt kunde genomföras i Skåne, skedde fr.o.m. 1803 t.o.m. 1817 och i valörerna 100, 50, 20, 10 och 5 riksdaler specie.

Malmödiskonten gav ut egna sedlar eller, mer korrekt, assignationer. Detta skedde fr.o.m. 1803 t.o.m. 1817 och i valörerna 100, 50, 20, 10 och 5 riksdaler specie.

Malmödiskontens fall

Omkring 1812 hade högkonjunkturen upphört och i stället spred sig en alltmer märkbar depression. Ett allmänt prisfall drabbade hela Europa och berörde självfallet även handeln

i Malmö. Följden blev en stor kapitalbrist, som förde med sig konkurser och exekutiva auktioner.

Tyvärr missbrukade diskontens styrelse det förtroende som den hade fått. I det här läget borde Malmödiskonten ha fattat beslut om större försiktighet. Men i stället fortsatte man som tidigare med att bevilja frikostiga lån. I många fall kom den att finansiera rena spekulationsaffärer. Det värsta var att diskontens styrelse beviljade sig själva och sina bekanta betydande lån mot ringa eller ingen säkerhet. Resultatet av den okloka och delvis oredliga förvaltningen blev att Malmödiskonten kom på obestånd. Den 4 oktober 1817 stängdes diskonten – ett år före oktrotidens utgång. Styrelsens ledamöter häktades och deras egendom belades med kvarstad.

Malmödiskontens fall blev upptakten till en omfattande penningkris. Många enskilda personer i Malmö och Skåne ruinerades. Den sammanlagda förlusten på diskonten uppgick till 430.000 riksdaler specie och det blev Rikens Ständers Bank som fick träda emellan för att rädda diskontens affärer.

Kraschen vållade stora problem för

befolkningen i södra Sverige. En lägenhet var att de som behövde lån nu måste vända sig till Rikens Ständers Banks huvudkontor i Stockholm. Detta försvårades ytterligare därav att det på den tiden inte gick att korrespondera med Rikens Ständers Bank direkt i ett låneärende utan att en kommissionär måste anlitas som mellanhand. Detta kunde bli både dyrt och riskfyllt. Från såväl Malmö som Göteborg, som också förlorat sin diskont, gjordes därför upprepade framställningar om att de i stället skulle få avdelningskontor till Rikens Ständers Bank.

Malmö Låne Contoir

Efter grundliga utredningar beslöt riksdagen 1823 att nya lånekontor, filialer till banken i Stockholm, skulle få inrättas i Göteborg och Malmö. Bondeståndet önskade emellertid, att lånekontoret för södra Sverige inte skulle förläggas till Malmö utan till Kristianstad.

Den 6 april 1824 började Malmö Låne Contoir sin verksamhet i kvarteret Jörgen Kock vid Västergatan, samma hus som senare skulle kallas Kramers annex.

IW

samlaren Sven Svensson **Alla dessa mynt**

Finns att köpa på SNF eller i Kungl. Myntkabinettets butik. Pris 150 kr.

Ur innehållet:

- Sven Svensson – vem var det?
- Svenssonmynt i min samling.
- Sven Svensson och hans samling – några personhistoriska anteckningar.
- Medaljsamlingen – några reflexioner.
- Sedlar, frimärken och annat av papper som Sven Svensson samlade på.
- Polletterna.
- Storauktionerna 1966 och 1970 – personliga minnen.
- Gåvorna från stiftelsen till
- Kungl. Myntkabinettet – några axplock.

Myntdagen i Uppsala

Lördag 25 mars 2006, kl. 13 - 16.

Plats: Gustavianum.

Tema: Bernadotte-perioden.

På programmet: Utställningar, bestämning av mynt och medaljer, liten myntmässa.

Föredrag av Lars O. Lagerqvist.

Arrangeras av: Uppsala universitets myntkabinett och Numismatiska klubben i Uppsala.

Mera information: www.nku.nu

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar, militaria och nålmärken, medaljer

Öppet: vard. 11-17, fred. 11-15, lörd. 11-14

Myntauktion

årligen i maj och december.

Fredrik I Dukat 1746
Ett objekt i maj auktionen

Välkommen som köpare eller inlämnare på våra auktioner.

Frimärkshuset Skandinavisk Filateli AB

Humlegårdsgatan 13 Telefon 08-661 74 50
114 46 STOCKHOLM Telefax 08-662 82 46

E-post: auctionbids@frimarkshuset.se
www.frimarkshuset.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 22 företag i nio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB
Rådmanngatan 21
Box 26033, 100 41 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt
Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

AB Malmö Mynthandel & Vykortsantikvariat
Sven Gunnar Sandberg
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

J. Melin Mynt
Koltrastvägen 23, 370 24 NÄTRABY
Tel. 0455-155 99

Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer
Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder
Hyhult 6, 340 10 LIDHULT
Tel. 035-801 04, Mobil 070-536 05 38

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrälje Mynt AB
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel
Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 6
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

J. Walldén Mynthandel AB
Nybergsgatan 36
Box 5381, 102 49 STOCKHOLM
Tel. 08-662 50 60, 070-607 65 34

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Besök vår hemsida: www.mynt.nu/sms/

AHLSTRÖM/THOMAS HØILAND MYNTAUKTIONER

Den 7-10 november 2005 avhölls Nordens största myntauktion någonsin.

Lot 4483

Utrop 4.680 SEK
Såld 99.840 SEK

Lot 4087

Utrop 78.000 SEK
Såld 179.400 SEK

Lot 3774

Utrop 5.460 SEK
Såld 11.232 SEK

Nästa myntauktion avhålls 29 april och 1-3 maj.
Redan nu mottages även inlämningar till
Stockholmsauktionen den 7 oktober.

Ahlström/Thomas Høiland Myntauktioner AB

Frimärken • Mynt • Vin • Vapen • Smycken

Rådmansgatan 21 • S-100 41 Stockholm • Tel +46 08-101010

Lygten 37 • DK-2400 Köpenhamn NV • Tel +45 3386 2424

info@THauctions.com • www.THauctions.com